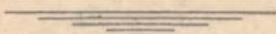

Е. Ю. ПЕЛЕНСЬКИЙ

Українська читанка

для II кляси народних шкіл

КООПЕРАТИВНЕ ВИДАВНИЦТВО
«ЗАГРАВА»
ГАЙДЕНАВ
1947

Е. Ю. ПЕЛЕНСЬКИЙ

Українська читанка

для II кляси народних шкіл

КООПЕРАТИВНЕ ВИДАВНИЦТВО
«ЗАГРАВА»
ГАЙДЕНАВ

1947

PLAST UKRAINIAN YOUTH ASS'N.

623 FLORA AVE

WINNIPEG, MANITOBA R2W 2S4

Друкарня Кoop. B—va «Заграва» в Гайденав, зам. 4, 470053,

В рідній хаті між рідними.

1. Раннім ранком.

Мій Боже! Дякую Тобі
за сон спокійний серед ночі
і дякую, що дав мені
розкрити раннім ранком очі.

2. Мати.

Хто тебе так щиро любить
і вбирає і голубить
і кладе у постіль спати?

Мати.

Хто стеріг тебе від злого,
відмовляв собі усього,
щоб тобі все це подати?

Мати.

Хто тебе узяв за руку
і до школи на nauку
вів, щоб розуму навчати?

Мати.

Запитання: Що робить мати для дітей?

Приказка: У кого нен'ка, у того голівонька
гладенька.

3. Дощик.

Було вже по жнивах. Поле вкрилося
копами, подекуди звезли вже копи додому,
а на стерні паслися корови.

Сонце з неба палило. Було душно. Навіть корови ледвє ходили по стерні, ліниво обганялися від мух. Пташки притихли. Серед пастушків не чути було сміху, ні веселих вигадок.

Але показалася хмарка. Вона росла й помалу наблизялася. Стало легше дихати. Повіяв вітрець і почали падати великі краплі дощу.

Відразу все повеселішало. Корови охотніше стали скубати траву, купаючись на дощі після спеки. Пастушки сковались під широке гіллясте дерево.

Тепер уже чути серед пастушків жарти й вигадки, Іванко зачав співати „Дощика“, інші приспіували йому та й пританцювали:

„Іди, іди, дощику!
Зварю тобі борщику
в зеленому горщику.
Поставлю на дубочку.

Дубочок скитнувся,
а дощик минувся —
цебром, відром, дійничкою,
холодною водичкою
над нашою пшеничкою“

А Василько відповів:

„Іди, іди, дощику!
Зварю тобі борщику
в полив'янім горщику.
А 'собі то кашки,
стрибати гопашки.“

Всі хлопці пританьзовували та підспівували:

„Гопа, гопа, гопашечки,
наївшися вже кашечки!“

2.

Дощик перейшов.

Сонечко вже не пекло так немило-сердно, а радісно засіяло, немовби з неба усміхалося — і до поля, і до лісу, і до пташок, і до веселих хлопчиків.

Пастушки вийшли з-під дерева й побігли завертати корови. Хлопці все ще співали й пританьзовували. Голос Іванка дзвенів, як дзвіночок:

„Ой, діждали літа
та нажали жита.
Поставимо в копки
та вдаримо гопки:
гоп - гоп - гоп !“

Співаючи й пританцювуючи, Іванко поховзнувся по мокрій землі й гепнув так смішно, що пастушки аж лятали від сміху.

На вечір веселі хлопці погнали худобу додому.

Запитання. Як було надворі перед дощем?

Як діти зустріли дощик?

Чи знаєш якусь пісню про дощик? Напиши!

Загадка. Ревнув, віл на сто гір, на тисячу городів.

4. До школи.

1.

Був собі хлопчик, звали його Пилипком.

Раз зібралися хлопці до школи. Пилипко взяв шапку, хотів і собі йти. Мати побачила й запитала:

- Куди це ти, Пилипку, зібрався?
- До школи.
- Ти ще не підеш, ти ще малий, — сказала мати й не пустила його з хати.

Хлопці пішли до школи. Тато ще вранці поїхав до лісу, мати пішла на роботу. В хаті залишилася старенька бабуся, але її вона заснула. Пилипкові стало скучно. Став він шукати шапки. Своєї не знайшов, взяв стару батькову та й пішов до школи.

2.

Школа була далеко, коло церкви. Поки Пилипко йшов своєю вулицею, собаки його не займали: вони його вже знали. А коли вийшов на чужий куток, — де не взявся великий чорний пес, а за ним другий. Вони забрехали та й кинулися за Пилипком.

Пилипко почав бігти, а собаки за ним. Пилипко крикнув, зачепив ногою за камінь та й упав. Вийшов якийсь чоловік із хати, прогнав собак і питається:

— Куди це ти, хлопчику, сам один розігнався?

Пилипко нічого не сказав, лише побіг ще скоріше.

3.

Прибіг він до школи. На подвір'ї не було нікого, а зі школи було чути хлоп'ячі голоси. Пилипко злякався: А що буде, як учитель мене прожене?

Він став роздумувати, що йому робити. Піти б назад — собак страшно; йти в школу — вчителя боїться.

Ішла попри школу баба з відрами та й каже:

— Всі вчаться, а ти чого тут стоїш?

Пилипко пішов у школу. В сінях зняв шапку й відчинив двері. Кляса була повнісінька дітей.

4.

Ти чого тут? — запитав учитель Пилипка.

Пилипко м'яв у руках шапку й не говорив нічого.

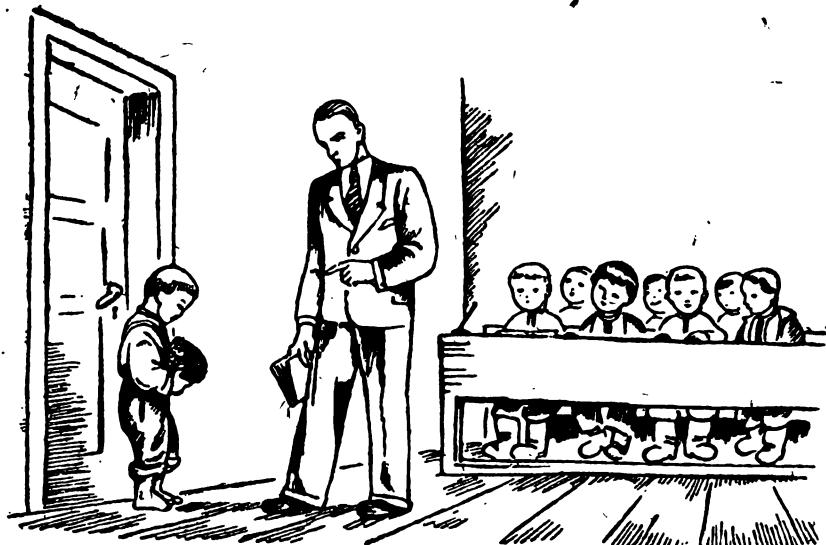
— А як ти називаєшся?

Пилипко мовчав.

— Ну, то йди додому, як не хочеш говорити.

А Пилипко рад би сказати, та в горлі у нього з ляку пересохло. Він глянув на вчителя й заплакав. Учителеві стало жаль хлопчини. Він погладив його по голові й запитав дітей:

— Чий це хлопчик ?
— Та це Пилипко, Костиків брат, — сказали діти. — Він давно просився до школи, але мати його не пускає, бо він ще малий. Він утік із хати.

— Ну, сідай у лавку коло брата, — сказав учитель до Пилипка. — Я вже по-прошу твою маму, щоб пустила тебе до школи.

З того часу Пилипко став ходити з хлопцями до школи.

Запитання: Чому Пилипка не взяли до школи ?
Як Пилипко йшов до школи ?

Що зробив учитель з Пилипком ?

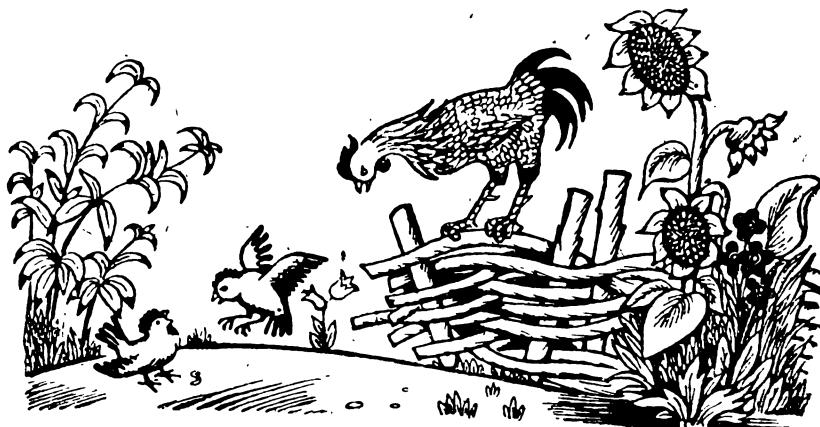
Приказки: Наука кожному придастися.
Наука в ліс не веде, а з лісу виводить.

5. Два горобчики.

Два горобчики вгледіли
червячка малого
й по хвилині суперечки
зчубились за нього.
Та побачив це когутик —
із плота злетів,
того дзъобнув, цього дзъобнув
і червячка з'їв.

*

Бачила це добра мати,
діточок навчала,
щоб родина за дурниці
сварки не здіймала.

Приказка: Де два б'ються, там третій користає.

6. Василь іде до школи.

Василь, невеличкий гуцулик, був дуже радий.

Тато сказали:

— Сьогодні підемо, Василю, до школи.

Мама дали Василеві чисту сорочку, вишивану червоною й чорною заполоччю.

Василь побіг до потока і скупався.

Надяг білу сорочку і взяв новий капелюх; а в торбу книжки, зшитки та й олівець. Ще рано було, як він налагодився до школи.

Василь мешкав високо на горі. Вийшли обидва з татом із хати і почали сходити в долину до річки.

Ішли стежкою через зелені левади.

Перелетів їм дорогу дятель. Він визбирав поживу на вільсі й хотів сісти на берізку. Побачив Василя і привітав його голосним торохтінням. Василь чув виразно, як дятель питав його:

— Куди йдеш, Василю?

— Іду знову до школи, — відповів Василь.

Пішли далі. Василь побачив високо на ялинці білку. Вона дивилася на нього стривоженими очима. Хотіла вже розгойдатися і скочити на сусідню ялинку: з дерева на дерево і буде в густому лісі.

І Василь уже мав охоту привітати білку, як тό він звичайно робив. Хотів підбігти до неї і сполохати її. Дуже любив дивитися, як вона скаче по гілках дерев.

Але нагадав собі, що нема коли бавитися з нею.. Сказав до неї:

— Бувай здорована !
Я йду до школи.

Білочка зрозуміла його. Замість утікати, присунулася на найнижчу гілку. Сіла на задні лапочки, а передніми немов прощається з Василем :

— Бувай здоров, козаче !

Вона знала, що він' уже не буде її полохати.

Василь пішов скоренько за татом. Сходили вже до річки. Побачили школу, що стояла над річкою, біля церкви.

Запитання: Як Василь налагодився до школи?
Куди він ішов до школи?
Кого він стрінув по дорозі?

Пояснення: гуцули — частина нашого народу, що живе в горах Карпатах;

заполоч — закрашені нитки до вишивання;

левада — лука;

білка — вивірка.

7. Батькова наука.

Батько навчав синів, щоб жили у добрій згоді. Просив їх, щоб любили один одного, помогали брат братові, не сварилися. Але сини не слухали його.

Раз звелів батько принести віник та й. каже:

— Переломіть його!

Пробують сини по черзі переламати віник. Силкуються на всі лади, але не вдіють нічого.

Тоді батько розірвав мотузок на вінику і віник розсипався. Батько звелів синам ламати прутики по одному. Легко переламали сини всі до одного прутика.

Каже тоді батько:

— Коли житимете в згоді, ніхто вас не подужає. А як будете сваритися — розійдеться, то кожного з вас по одному легко буде подужати, як легко попереломлювати ці прутики.

Запитання: Як батько вчив своїх синів згоди?

Приказки: Всі за одного ѹ один за всіх.

У гурті ѹ смерть не страшна.

Краще поганенька згода, ніж добра згада.

8. По щирості.

Раз батько прийшов з міста, дав своєму синові медяник та й каже:

— На, Васильку, поділися з Петриком по ширості!

— А то як діляться по щирості? — питает Василько.

— А так, синку, — каже батько, — як переломиш медяник, то даси більшу частину Петрикові, а собі лишиш меншу. Це зветься по щирості.

— То дайте Петрикові медяник, хай він ділить по щирості! — каже хитрий Василько.

Запитання: Як Василько мав поділити медяник? А як він хотів би ділити?

9. Поворот.

1.

— Сьогодні вертається тато? — запитав малий Михайлик, протираючи вдосвіта очі.

— Сьогодні субота, — каже мати. — Надвечір прийде тато.

Тато, вже другий місяць рубав дрова в далекому лісі. Весь тиждень був на роботі, а в суботу під вечір вертався до хати. Діти дуже скучали за татом. На кожну суботу ждали нетерпляче.

Сьогодні субота. Сьогодні ввечорі прийде тато, але до вечора ще дуже далеко.

Мати поралася цілий день у хаті. Зварила обід, а потім наготовила татові чисту, білу сорочку й зварила вечерю.

Як тільки діти прийшли зі школи, зараз написали завдану вправу й навчилися читати, бо хотіли похвалитися завтра татові, як то вони гарно пишуть і читають.

Над вечір стали діти замітати подвір'я. Вони пам'ятали, що тато любить лад і порядок скрізь, та й вони самі дбають, щоб все було в них чисто і привітно.

Вже діти скінчили роботу. Помили собі ноги, руки, обличчя, зачесали волосся.

2.

Нараз найменший Юрко, що сидів коло вікна, крикнув:
— Тато! тато!

Всі вибігли до воріт і кричали веселими голосами:

— Тато! Ідуть наші тато!

А тато цілує дітей, голубить, по головці гладить кожне і каже:

— Ніде мені не буває так весело, так любо, як між вами. Тут так тихо, чисто і привітно. Бачу, що ви памятали про мене.

Радів тато, раділа мама та найбільш
раділи діти.

Запитання: Де перебував цілий тиждень тато
Михайлика?

Як діти готувалися до зустрічі з татом?

Як тато привітався з дітьми?

Приказки: Добрі діти батькам вінець, а лихі —
кінець.

.10. Домовик.

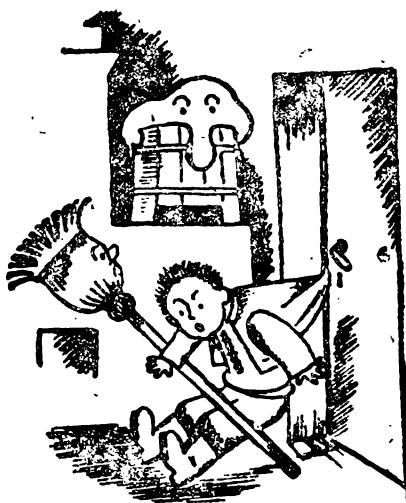
Раз Костикова мама замісила тісто на хліб і поставила в діжі на печі, щоб росло, а сама пішла до сусідки.

Коли звечоріло, Костик прийшов до хати, кличе — нікого немає. Хотів пошукати сірників та за світити, аж тут, цить! щось на печі пихкає!...

— Це певно домовик!... — прошептав боязко Костик і давай тікати.

Так коло дверей зачепився в темряві за мітлу. Вона впала на нього з гуркотом, а він зняв крик:

— Рятуйте! рятуйте!

Він хотів утікати, та як зачиняв за собою двері, то двері схопили рубчик його одежі, і він не міг рушитися з місця.

Почав він тепер ще дужче кричати:

— Рятуйте! Поможіть! Домовик мене зловив!

Надбігли сусіди, засытили світло, побачили що сталося, та й стали сміятися...

— Ей, боягуз же з тебе, Костику! Це ж двері тебе держали!

— Таке! А що ж це біля дверей?

— Біля дверей мітла.

— А що на печі пихкає?

— Там тісто росте.

Засоромився Костик і від того часу не боявся ніяких домовиків.

Запитання: Чого злякався Костик?

Чому він потім не боявся домовиків?

Чи живуть справді домовики?

11. Колисанка.

Ой, ходить Сон коло вікон,
а Дрімота коло плота.

Питається Сон Дрімоти:

— „Де будемо ночувати:“

— „Де хатинка є тепленька,
де дитинка є маленька,
там будемо ночувати,
мале дитя присипляти“.

12. Сон Івася.

Приснився Івасеві смачний борщик, та
не міг він його їсти, бо не мав ложки.

На другий день, поки Івась ліг спати,
сховав ложку під подушку.

Та цієї ночі йому борщик не приснився.

Запитання: Що снилося Івасеві?

Що він зробив на другий день, поки ліг спати?

13. Наш котик і Бровко.

А наш котик — волоцюга, ні товариша,
ні друга; любить сам собі ходити, миші
й горобці ловити. Нишком-тишком коло
плота, бо не любить страх болота.

Бровко іншу вдачу має, товариства все
шукає; чи у поле, чи на лови, він това-
риш все готовий.

Прийде Лесик. — Гав, гав, гав! —
Бровко перший привітав.

Запитання: Що любить робити наш котик?
Яку вдачу має песик Бровко?

14. Курча.

Жило собі на світі курчатко. Воно було дуже маленьке — ось таке:

— Але курчатко думало, що воно дуже велике, і коли гуляло на подвір'ї, то пишалося й задирало голову вгору — ось так:

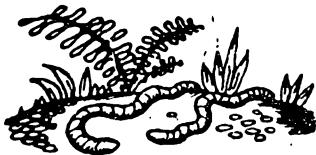

І була в нього мама, яку звали Рябушка.
Мама була ось яка.

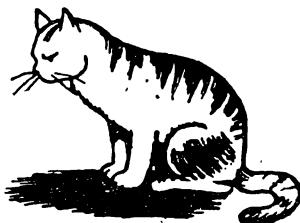

Вона дуже любила курчатко й годувала його червячками.

І були червяки ось такі:

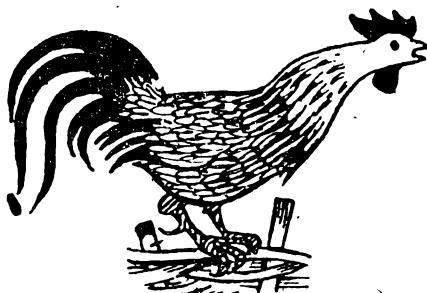

Одного разу налетів на Рябушку кіт Буркіт і погнав її до самого ставка. І був кіт Буркіт ось такий:

Курчатко лишилося біля ставка саме.

Коли дивиться воно — злетів півень на тин і витяг шию отак:

І на все горло закричав: ку-ку-рі-ку!
І гордо подивився навкруги.

— Ну, хіба ж я не співець? Ну, хіба ж не молодець?

Курчатку це дуже вподобалось: і воно витягло шию ось-як:

І щосили запищало: пі-пі-ті-ті.

— Я теж співець, теж молодець!

Але якось зачепилось і впало в калюжу от-як:

А в калюжі сиділа жаба. Побачила курчатко й засміялась: ха-ха-ха! Подивись, ще до північ не доріс. І була жаба от така:

Запитання: Яке було курчатко?
Що зробив кіт Буркіт?
Кого побачило курчатко?
Що воно зробило?
Що з ним сталося?
Вишишіть назви домашніх птахів!

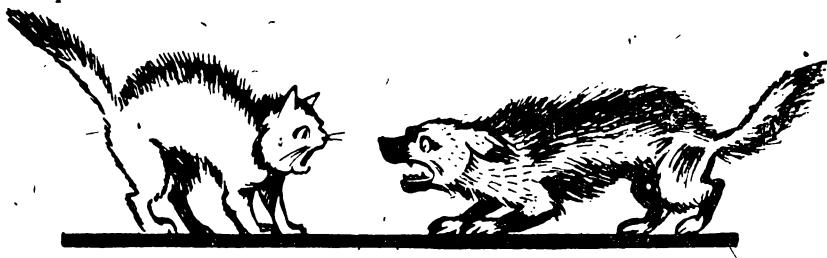
15. Собака й кіт.

Кіт ловив у коморі миші, а собака загавкав. Кіт вискочив з комори та як крикне на собаکу:

— Що ти не даєш мені ловити мишей!
Лякаєш їх!

А собака каже:

— Я лякаю недобрих людей, щоб не вкрали чого в нас.

— Велике діло — каже кіт.

Каже тоді собака:

— Як же не велике? Адже як я не буду гавкати, то злодії покрадуть збіжжя,

— Цить! — каже кіт. — Мене господар більше любить. Я бережу йому хліб від

мишай, а ти що? Хіба ти від мишай обережеш?

А собака знову:

— Ні, коте! Мене господар більше любить, бо я йому все добро бережу.

— Ні, мене! — каже кіт.

— Мене! — кричить собака.

І так вони змагалися довго. А тимчасом прийшли злодії, позабирали всяке господарське добро, а миші поїли хліб. А ті два нічого не чули за своєю суперечкою. Господар побачив свою втрату й прогнав їх обох.

Запитання: Защо посварився кіт із псом?

Защо прогнав господар пса і кота?

16. Двір Марусі.

Ой, хто бачив у Марусі
пребагатий двір:

Перший півень з острогами,
лицарський той звір!

Люба кітка, що на шерсті
має сіру масть,
песик Бурко, що Марусю
скривдити не дасть.

І телятко і лошатко,
чорні дей вівці,
і баран, що всіх тручає,
а Марусю — ні!

То Маруся на подвір'ї
їсти Ім дає,
йде до хати і береться
за шитво своє.

Запитання: Які знаєш домашні тварини?

17. Музика.

Чи ви чули цю музику? Півень кличе „кукуріку.“ Гуска гегає досхочу. Качка такає: „пить хочу.“ Цуцик гавкає при плоті. Свинка хруньяє в болоті. А молот-

ники „гуп“, жваво, „гуп“ ціпами вліво, вправо. Так ось, бачте, цілу днину йде музика без упину.

Запитання: Де можна почути таку музику?

Скоромовка: *Хто про Прокопа, хто про Прокопиху, а хто про Прокопішиних дітей.*

18. Про три свинки й вовка.

1.

Було собі раз три маленькі свинки. І вибрались вони в світ шукати долі.

Перша свинка йде, йде, аж назустріч їй чоловік — несе солому.

— Добрий день, чоловіче добрий, — каже свинка, — дай мені солому, я собі хатку збудую.

Дав їй чоловік солому, і збудувала собі свинка хатку.

Але приходить вовк і каже:

— Стуку-грюку-стуку-гуку, — відкрий, свинко легкодуху.

— Не відкрию, — каже свинка.

— А я буду стукати, а я буду грюкати,
а я буду дмухати, твою хатку розвалю
і тебе із'їм, — каже вовк.

І вовк стукав, і вовк грюкає, і вовк дмухав, розвалив хатку, бо була з соломи, і свинку з'їв.

2.

А друга свинка йде, йде, аж назустріч
їй чоловік — несе в'язку дров.

— Добрийдень, чоловіче добрий, —
каже свинка, — дай мені дрова, я собі
хатку збудую.

Дав їй чоловік
дрова, і збудувала
собі свинка хатку.

А ж приходить
знову вовк:

— Стуку-грюку-
стуку-гуку, — відкрий, свинко легкодуху, —
каже вовк.

— Не відкрию, — каже свинка.

— А я буду стукати, а я буду грюкати,
а я буду дмухати, твою хатку розвалю
і тебе із'їм.

І вовк стукав, і вовк грюкає, і вовк дмухав, — хатку розвалив, бо була з дерева, і свинку з'їв.

3.

А третя свинка йде, йде, аж назустріч
їй чоловік — несе цеглу.

— Добрийдень, чоловіче добрий, —
каже свинка, — дай
мені цеглу, я собі
хатку збудую.

Дав чоловік цеглу,
і збудувала собі свин-
ка хатку.

Аж приходить зно-
ву вовк:

— Стуку-грюку-стуку-гуку, — відкрий,
свинко легкодуху.

— Не відкрию, — каже свинка.

А я буду стукати, а я буду грюкати,
а я буду дмухати, твою хатку розвалю
і тебе із'їм.

І вовк стукає, і вовк грюкає, і вовк
дмухав, але хатки не розвалив, бо хатка
була з цегли.

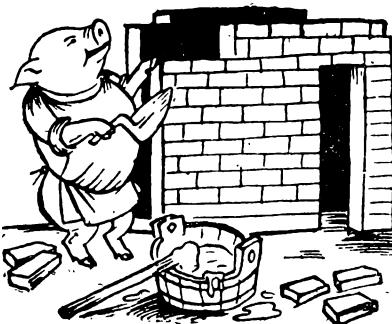
Задання: З чого побудувала собі перша свинка
хатку?

Що сталося з цією хаткою і зі свинкою?

З чого побудувала собі друга свинка хатку?

Що сталося з цією хаткою і зі свинкою?

З чого побудувала собі третя свинка хатку?

Завдання: Опишіть, що бачите на цих образках.

19. Рідна хата.

Чисті двері і віконця,
повно світла, повно сонця.
Скриня цвяхами оббита
і скатертю ще накрита.
А на скрині хліб і сіль,
з наших піль, з родючих піль.

Запитання: Як виглядає наша хата?

Приказка: Рідна хата — моя палата.

В і д осенни до зими.

20. Осінь.

Осінь, осінь: лист жовтіє,
часто дрібний дощик сіє.
Веде осінь сиві хмари,
та за це дає нам дари:
грушок, сливо́к цілі міхи
Повно гамору і втіхи:
діти бігають по полю,
печуть собі бараболю.

Запитання: Чим відрізняється осінь від літа?
Що дає нам осінь?

Загадка: Пустіють поля,
мокрі земля
пташка відлітає —
коли це буває?

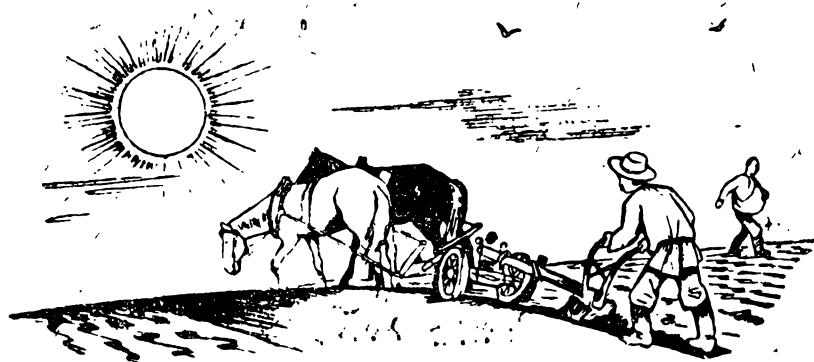
21. Оповідання про хліб.

— Хлібець, хлібець питльований, ще й маслом посмарований! — так весело гукають діти, аж ім радість в очах світить.

— А чи ви чули, дітоньки, скільки було робітоньки, поки цей хліб удався, до ваших рук дістався? Ось послухайте:

1.

Найперше стерню плуг орав, до скиби скибу рівно клав, а борона ходила, ці скиби скородила.

Як жайворон злетів з гнізда; з сівнею вийшов тут газда: Він зерно в землю кинув, в щасливую годину. Це зерно вкорінилось, зйшло й зазеленіло.

Дощі перепадали, пшеничку підливали. І виросла пшеничка та, мов очерет буйна, густа. Аж подивитись мило; так поле зародило.

2.

Прийшли жнива. Прийшли женці і жали, збіжжя живо, бо дав Бог гарне жниво.

Гей, жнуть женці. Серпи блищать, на полі скрізь снопи лежать. Снопи зложили в копи, за тиждень — віо! до шоци.

А там господар ціпом: грим! Тік вкрився зерном, золотим. Гей, зерно ж наше, жито! Ми будемо всі ситі!

3.

Почув це млин над річкою.

Він став гудіти нічкою; він став гудіти вднину, молоти без упину. Змолов муку білесеньку, питльовану, дрібнесеньку.

4.

Муку цю розчинила в діжі матуся міла.
Розчин потім місила й у піч хлібець всадила. А як хлібець вже був готовий, то діти йшли на здоров'я.

Тож знайте, скільки було мук, поки діставсь вам хліб до рук. Це праця неабияка.

Шануйте ж, діти, рільника!

Запитання: З чого маємо хліб?

Як працює хлібороб, щоб мати збіжжя?

Що потім роблять із збіжжям?

Випишіть назви хліборобського знаряддя!

Приказка: Ціп та коса цілий світ годують.

Загадки: Б'ють мене ломакою, ріжуть мене ножакою, — за те мене отак гублять, що всі мене дуже люблять.

Скільки на небі зірок, стільки на землі дірок.

Стукотить, грекотить, як сто коней біжить; треба стати погадати що цим коням істи дати.

22. Ріпка.

1.

Був собі дід Андрушко. В нього була баба Марушка.

В баби була донечка Мінка, а в дочки собачка Хвінка. В собачки була товаришка — киця Варварка, а в киці годованка — мишка Сіроманка.

Раз навесну взяв дід заступ та мотику, скопав у городі грядку невелику. Гноєм її попринадив, грабельками підгромадив. Зробив пальцем дірку та посадив ріпку.

Працював дід не марно. Зійшла ріпка гарно. Щодня ходив на город. Набирає води повен рот і свою ріпку підливав, до життя їй охоти додавав.

Росла дідова ріпка, росла! Зразу така, як мишка була; потому, як кулак, — потому; як буряк; потому, як два, а на кінці така, як дідова голова!

Тішиться дід, аж не знає, де стати.

— Час, — каже, — нашу ріпку рвати!

2.

Пішов він на город — гуп, гуп! Узяв ріпку за зелений чуб. Тягне руками, уперся ногами, добуває сил усіх. Сопе, як ковальський міх.. Мучився увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дід бабу Марушку:

— Ходи, бабусю, не лежи! Мені ріпку вирвати поможи!

• Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за плече — тягнуть, що аж піт тече!

Смикав дід ріпку за чівку, смикав баба діда за обшивку. Працюють руками, упираються ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе баба дочку Мінку:

— Ходи, доню, не лежи, нам ріпку вирвати поможи!

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку,

дочка бабу за торочку. Тягнуть руками, упираются ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе дочка собачку Хвінку:

— Ходи, Хвіночко, не лежи! Нам ріпку вирвати поможи!

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за обшивку, дочка бабу за запаску, собачка дочку за спідничку. Тягнуть руками, упираются ногами. Промучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе собачка кицю Варварку:

— Ходи, Варварко, не лежи! Нам ріпку вирвати поможи!

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку, собачка дочку за спідничку, киця собачку за хвостик. Тягнуть руками і зубами, упираются ногами. Про-

мучились увесь день, а ріпка сидить у землі, як пень.

Кличе киця мишку Сіроманку:

— Ходи, Сірочко, нē лежи! Нам ріпку вирвати поможи!

Пішли вони на город — гуп, гуп! Узяв дід ріпку за чуб, баба діда за сорочку, дочка бабу за торочку, собачка дочку за спідничку, киця собачку за хвостик, мишка кицю за лапку. Як потягли, як потягли, та й покотилися.

Упала ріпка на діда Андрушка, дід на бабу Марушку, баба на дочку Мінку, дочка на собачку Хвінку, собачка на кицю Варварку, а мишка — шустъ у шпарку.

Пояснення: попрінадити гноєм — погноїти;
чівка — мичка.

Запитання: Шо посадив дід Андрушко?
Як доглядав дід Андрушко ріпку?
Як рвав дід Андрушко ріпку?
Хто помагав дідові вирвати ріпку?

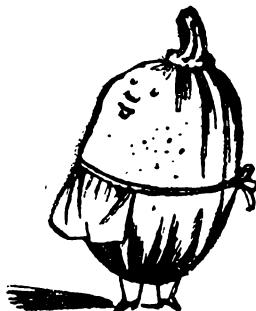
Загадка:

*Мати доні молодій
Огородик наділила.
Розкошуює доня мила,
Каже неньші — тісно їй.
В земляній сиджу коморі,
А хоса моя надворі.*

(Прочитай початкові букви згори в долину).

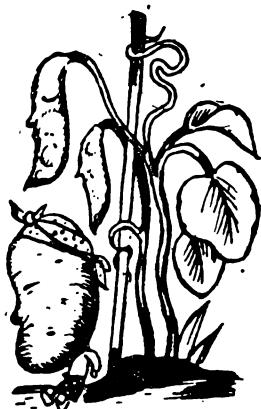
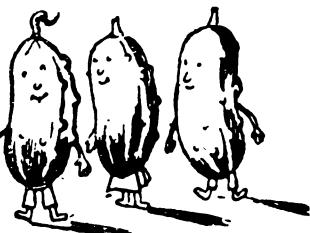
23. Гарбуз.

Ходить гарбуз по городу,
питається свого роду:
— Ой, чи живі, чи здорові
всі родичі гарбузові?

Обізвалась жовта диня.—
гарбузова господиня:
— Іще живі, ще здорові
всі родичі гарбузові.

Обізвались огірочки —
гарбузові сини й дочки:
— Іще живі, ще здорові
всі родичі гарбузові.

Обізвалась бараболя,
а за нею і квасоля:
— Іще живі, ще здорові
всі родичі гарбузові.

Обізвалась морковиця —
гарбузовая сестриця:
— Іще живі, ще здорові
всі родичі гарбузові.

Пояснення: родичі — свояки.

Запитання: Яку знаєш городину?
Які знаєш роди збіжжя?
Які знаєш роди садовини?

Загадки: Без вікон, без дверей — повна хата людей

До сонця я підхожий
і сонце я люблю.
За сонцем повертаю
я голову свіслю.

Стую стрункий, високий
в зелених шатах я,
і золотом убрана
голівонька моя.

24. Пташки.

Слота. Сумнішають хатини,
поля завмерли в тихім сні.

Пташки в далекій країни
несуть свій гомін і пісні.

Та де б вони гніздо не звили,
все будуть край наш пам'ятати;
пташки, що в вирій полетіли,
з весною знову прилетять.

Вони нас, бідних, ізгадають.
І тільки вернеться тепло,
старого дуба відшукають,
де їх гніздо торік було.

Щоб знали ниви почорнілі,
що прийдуть дні щасливі знову,
пташки, що в вирій відлєтіли,
весну нам принесуть чудову.

Запитання: Куди відлітають від нас пташки?
А коли?

25. Два ведмеді.

Два ведмеді, два ведмеді
горох молотили.

Два півники, два півники
до млина носили.

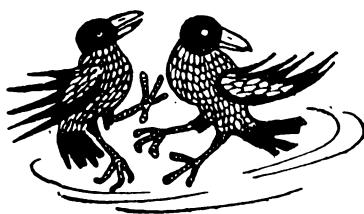
А горобчик, славний хлопчик,
на скрипоньку грає,

горобличка, гарна птичка,
хатку замітає.

А ворони, добрі жони,
пішли танцювати.

Злетів крук, вхопив друк,
пішов підганяти.

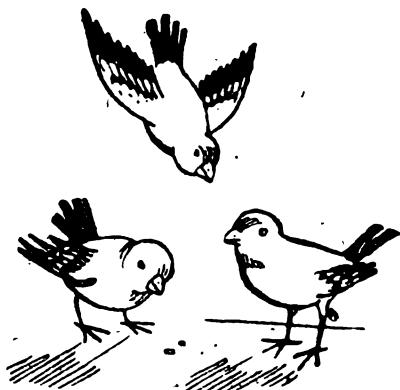
Запитання: Випишіть із уступів назви птахів!
Яких птахів ще знаєте?

26. Горобець.

Сів горобчик, задумався, що йому робити, як йому зиму цю довгу й люту пережити.

Та поглянув на село він і став цвірінчати:

— От в стодолі знайду збіжжя, в стрісі буду спати. Не журімся, браття милі, всі села тримаймося, і хоч як мороз потисне, — свого не зрікаймося.

Послухала цеї мови горобців громада. Цілим хором притакнула весела і рада

— Не підемо на чужину, хоч там і тепліше, бо де добре в світі — добре, а дома найліпше. Ми, хоч бідні і простенъкі, добре серце маєм, в цьому краю народились, тут і повмираєм.

Запитання: Як зимує горобець?

27. Вовк і коні.

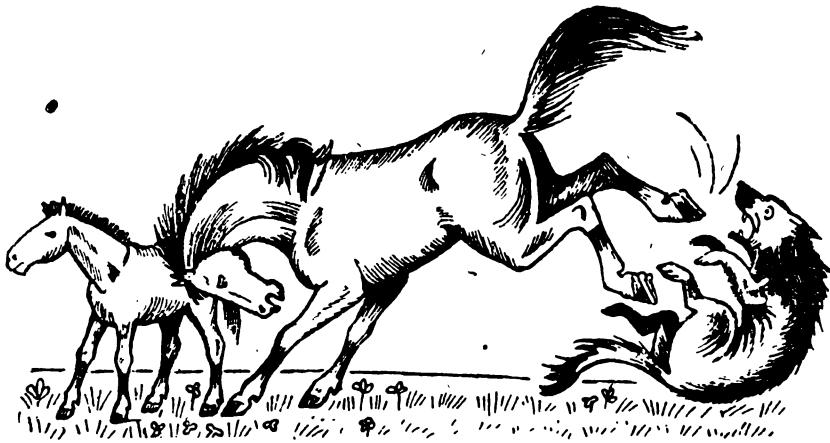
Біжить голодний вовк. Вовки бувають не раз голодні. Аж гляне — коні на стерні пасуться, та ситі такі, що вовкові свічки в очах із утіхи засвітилися.

Прийшов.

— Здорові були! Що? Може б продали мені одно мале лоша. Світами блукаю, товариша не маю. Страх, як стужилася душа!

А коні кажуть:

— Що ж, бери! От хоч би й перше скраю. Тільки пам'ятай — не роздери!

— Я?... Адже ж я розум маю. Таке мальеньке — хто чував? Візьму його з собою, буду щоднини годувати, водою напувати. Скажіть, яка йому ціна? Коби хоч невисока!

А з рота піна вже тече та іскри скачуть з ока.

Коні ж йому:

— У нас такий є звичай, що ціни є прибиті на задньому копиті. Коли цікавий — прочитай.

Вовк наблизився, кінь підніс копито та як вструже вовка просто в ніс, як поправить!

— Друже! Ой-ой! Страйвай! Не вмію я таких чисел читати!

Та говори йому! Ая! Кінь не дурний чекати. Рвонувся з місця і помчав з лошатком манівцями.

А вовк лишився й став з плачем збирати зуби.

Запитання: Як вовк хотів купити лоша?

28. Кабан під дубом.

Ходив кабан лісом, годувався жолудьми з великого дуба.

Найвся раз добре жолудів та й став підривати коріння дуба.

— Навіщо ти риєш? — питаеться дуб. — Там моє коріння. Як підривеш, то всохнú.

— То й сохни! — відказує кабан. — Хіба мені що? Мені щоб жолуддя було!

— Та жолуддя з мене! — каже дуб.

А дурний кабан не слухає. Щодня рив під дубом яму, все більше й більше, аж поки дуб не всох і не перестав родити жолудів.

Аж тепер пізнав кабан, який він був нерозумний.

Запитання: Кому пошкодив кабан?

29. Заєць і жаби.

Одного разу взявся заєць думати про те, що ніхто його не боїться, що ніхто від нього не втікає, а сам він від усіх утікає: і від ведмедя, і від вовка, і від лисиці, і від чоловіка — від усіх.

Зажутився тяжко та й каже:

— От піду та й утоплюся.

Та й побіг. Біжить, біжить, не оираючись. Прибігає над воду, тільки хотів топитися, а жаби на березі сиділи та хлюп у річку!..

Зрадів тоді заєць:

— Ні, не буду топитися: є ще таке, що й мене боїться!

Запитання: Які знаєш тварини менші від зайця?

30. Білка.

Вовк лежав під деревом і спав. Білка стрибала по дереві й упала на вовка. Прокинувся вовк і хотів її з'сти. Але білка почала просити:

— Пусти мене!

Вовк сказав:

— Добре, я пущу тебе, тільки ти скажи мені, чого ви, білки, такі веселі? Мені завжди нудно, а ви все там угорі граєтесь і стрибаєте?

Білка відказала:

— Спершу пусти на дерево, тоді й скажу. А то я боюся тебе.

Вовк не був голодний і пустив. Білка скочила на дерево і промовила:

— Тобі тому нудно, що ти злий. Тобі лютъ серце палить. А ми веселі, бо нам ніколи не хочеться робити нікому лиха.

Запитання: Який звір вовк?

А яка білочка?

31. Лебідь, щука й рак.

1.

Лебідь плавав по воді попід берегом. Зігнув шию, дивиться в воду. Пливе повз нього щука, зупинилася й питає:

— Скажи, будь ласка, де ти буваєш, коли річка замерзає?

— А навіщо тобі знати?

— Та я хотіла б на зиму кудинебудь утекти, а то під льодом доводиться задихатися без свіжого повітря.

— Я на зиму лечу звідсіля в теплий край, там і живу до весни.

— Візьми й мене з собою, — просила щука.

— А чому б ні? Хочеш, то подамося разом, веселіш буде.

Почув їх розмову рак і каже.

— Візьміть і мене.

— Ну, так що ж? Хочеш — збирайся
й ти з нами. Гуртом веселіше буде. Діждес-
мося осени, я вам тоді скажу, коли летіти.

2.

Минуло літо, настала осінь. Лебідь
каже:

— Ну, братіки, пора летіти в вирій.
Лагодьтеся на завтра. Рано рушимо в до-
рогоу.

Щука сповістида рака. Рак подумав та-
й каже:

— А як же ми, сестро, будемо на сухо-
путь жити без їжі? Ось візьмемо з собою
харчів, щоб нам стало на цілу дорогу.

— А в що ж ми заберемо? — запитала
щука.

— То так, навантажимо харчами візок,
впряжемось у нього й подамось. Втрьох
потягнемо за собою харні.

3.

Рак і щука добули воза, насукали
з трави посторонків і ждали лебедя. На
другий день прилетів лебідь і каже:

— Ну, ви тут готові? Бо я вже лечу!

— Готові, готові, тільки ти, будь ласка,
поможи нам віз везти. Давайте всі троє
впряжемось і подамося з Богом.

— Добре, давайте ж мені посторонок.
Лебідь узяв посторонок на шию. Рак
узяв другий у клешні, а щука за третій
вчепилася зубами.

Смикнули — не йде!

Що за морока? Що робити?

Воно, бач, штука невелика, — так ле-
бідь рветься підлетіти, рак упирається,
а щука тягне в воду.

Хто винен з них, хто ні — судить не
нам, та тільки ж віз і досі там.

Запитання: Чому лебідь, щука й рак не потягнули воза?

32. Лис і ворона.

Десь то ворона сир дістала:
чи де позичила, чи вкralа,
досить, що сир у дзъобі має,
сидить на дубі і хвостом махає.

Під дубом лис стоїть.

Він рад би сира з'їсти
та сам не знає, як його дістати, —
на дуба до ворони годі лізти.

От він почав їй так казати:

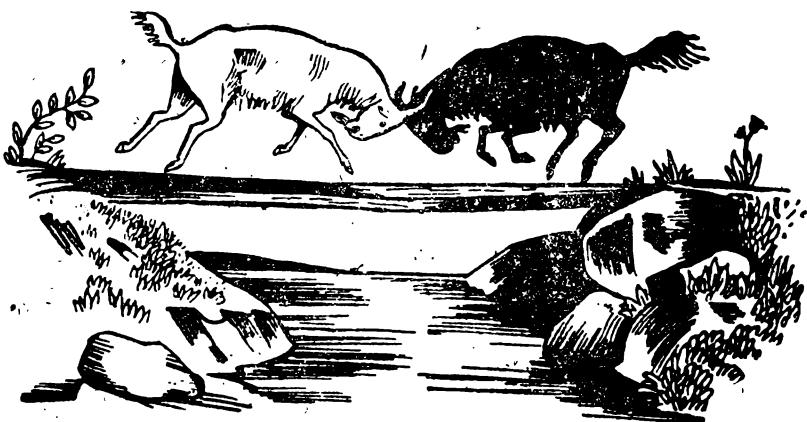
— „Вороно, був я в різних сторонах
і бачу, ти найкращий в світі птах!
Чув я і співаків, та ще й яких,
а всі (що правда, то не гріх)
до тебе, Ѵумо, і не вмились.
Такі б нам співаки родились,
як ти, вороно!“

Догодив
вороні лис, і дурень птах,
як міг, широко дзъоб відкрив
і крикнув „кра!“, а сир — бабах!
Ворона з дуба споглядала,
як сир лисиця заїдала.

Запитання: Чому ворона випустила сир?

33. Про двох цапків.

З одного берéга йде до рíчки білий цапок, а з другого берега підходить чорний цапок. І цей хоче через рíчку перебратися, і той хоче. А через рíчку кладка.

Така вузенька, що тільки один може перейти, а двом тісно.

Не схотів білий цапок заждати, поки перейде через кладку чорний, а чорний і собі не хотів заждати, щоб перейшов білий.

Ввійшли обидва на кладку, зійшлися посередині, та й ну один, одного лобами і рогами бити. Бились, бились та й обидва попадали у воду.

Запитання: Як поводились цапки на кладці? Як їх можна назвати?

Приказка: Мудрий безумному з дороги встувається.

34. Дві кізочки.

А дві кізочки — то були розумніші.
Зустрілись вони на вузенькій стежечці.
З одного боку стежечки глибока яруга,
з другого — висока та крутa гора. Розмину-
тися ніяк не можна.

Постояли вони, постояли, подумали,
подумали. Одна кізочка стала на коліна,
лягла на стежці і притиснулась до гори.

Тоді друга обережно переступила через
неї, а та, що лежала, встала й пішла собі.

Запитання: Де зустрілись дві кізочки?
Як вони розминулися?
Як їх можна назвати?

35. Подорожні й собаки.

Через левади та городи куми два йшли з весілля до господи. Бредуть, балакають про щось.

Аж ось узявся десь собака в біса. Чи з-під воріт, чи із-за ліса, присікався, що аж вищить.

Куми глядять — аж ще біжить мабуть з десяток, чи й не більш. Та як напали — брате мій! Один гаразд, а другий гірш.

Кіндрат махнув ціпком мерщій.

Тут обізвавсь до нього Клим:

— Ось не займай лише, Кіндрате. Я іх натуру знаю, брате. Відчепляться. Ось, ну, ходім! Та не махай і не дивіся.

І йдуть вони собі та йдуть. Собаки справді унялися, а далі іх уже й не чутъ.

Пояснення: господа — дім;

брести — іти; чалапаючи;

присікатися — причепитися;

вищати — верещати;

ціпок — палиця, дрючик;

мерщій — скоро;

не займати — лишити в спокою;

унялися — притихнути.

Запитання: Хто присікався до кумів?

Як відчепилися собаки від кумів?

36. Дід і камінь.

Дід ішов через дорогу
та й ізбив об камінь ногу: —
— „До чого це дрантя, — каже, —
посеред дороги ляже
та й калічить людям ноги!“

Аж тут з Климової хати
вибіг чорний пес, кудлатий —
та до діда! А дід в крик —
хап за камінь — і пес втік.

Запитання: До чого придався дідові камінь?

З и м а п р и й ш л а...

37. Зима прийшла.

Зима прийшла. Холодними руками
скувала ріки і ставки,
заслала ниви килимами,
до сіл засипала стежки.
Усе замовкло під снігами...

Даремно! Сонце переможе!
Розіб'є громом ланцюги,
розвтопить криги і сніги,
змете всі наміри ворожі.
І кине цвіти навколо.

|Пояснення: заслати — застелити.

38. Зима.

1.

Діти прокинулися рано й побачили, що в хаті якось дуже біло стало.

— Сніг, сніг! — закликали вони, радіючи.

Виглянули у вікно, — справді: пухкий сніг укрив усю землю, дерева, хати. Вигля-

нуло сонечко, і сніг вилискується на сонці, неначе дорогий камінь сяє. Вийшли діти з хати, побігли на річку, що вже замерзла, й сковзаються. Та довго не можна бавитися надворі; холодно, ноги померзнуть, ніс побіліє, і тоді діти біжать у теплу хату грітися.

— 2.

Малий Андрійко прокинувся вранці і побачив, що надворі впав сніг. Хлопець був дуже малий, забув, який то сніг, і кричав:

— Он скільки цукру розсипано!

Старші Андрійкові брати сміялися і внесли йому жменю снігу.

Андрійко лизнув, скривився і каже:

— Холодне.

Потім зліз на припічок і поклав туди сніг, щоб нагрівся.

Після обіду Андрійко виліз на піч та як заплаче на всю хату. Мати й питає його:

— Чого це ти? Що там таке?

Андрійко каже:

— Хтось сніг забрав; я поклав гріти.

Усі засміялись, а Андрійко дивився на них і не знав, чого вони сміються.

Запитання: Як виглядає взимі?

Що Андрійко зробив із снігом? Що сталося з його снігом?

Загадка.

*Прийшла біла пані із сивеньким паном,
поля всі закрила біленьким жупаном.*

39. Сипле сніг.

Сипле, сипле, сипле сніг.

Мов метелики сріблисті,
сніжинки біленькі, чисті
тихо стеляться до ніг.

Сипле, сипле, сипле сніг.

Сипле, сипле, сипле сніг..

Тихо, легко і спроквола
покриває все довкола, —
ні стежок, ані доріг.

Сипле, сипле, сипле сніг.

Сипле, сипле, сипле сніг.

Вже присипав доли, гори,
вже ввесь світ, мов біле море,
біле море без доріг.

Сипле, сипле, сипле сніг.

Пояснення: спроквола — поволеньки.

40. Розмова.

Пекла мати балабухи під Новий Рік,
а синок Івась біля неї крутиться. Далі
Івась і каже:

Чом ви, мамо, зо мною не говорите?

— Та бачиш же, що ніколи, — відповідає мама, — та й що ж там я буду тобі говорити?

— Та щонебудь, от сказали б: ось на тобі, Івасю, балабушка.

41. Ялинка.

Раз я взувся в чобітки,
одягнувся в кожушинку,
сам запрягся в саночки
і поїхав по ялинку.

Ледве я зрубати встиг,
ледве став ялинку брати,
а на мене зайчик — плиг!
Став ялинку відіймати.

Я сюди, а він туди...
— „Не віддам; — кричить, — нізащо!
Ти ялинку посади,
а тоді рубай, ледащо!

Не пущу, і не прости!
І цяцьками можна грatisь,
порубаєте ліси —
ніде буде і сковатись.“

Страшно стало...

— „Ой, пусті!
Не держи мене за полі!
Бідний зайчику, прости,
я не буду більш ніколи!“

Низько, низько я зігнувся
і ще нижче скинув шапку...
Зайчик весело всміхнувся
і подав сіреневку лапку.

Пояснення: плиг! — скік!

42. Різдво.

1.

Сьогодні Різдво.

Гуде дзвін і несе цю радісну вістку в кожну хатину. Прокинулися зі сну люди. Всі йдуть до церкви. Скрипить сніг під ногами. Весело блищає зорі на темному небі.

— „Рождество Твоє, Христе Боже наш“, — співають у церкві школярики тоненькими голосами. За ними басом підтягають господарі.

Скінчилася Служба Божа. Радісно поспішають люди додому. По дорозі подздоровляють один одного з Різдвом Христовим.

2.

Вечоріє.

По селу ходять колядники. На одній вулиці співає мала дітвора:

Коляд, коляд, колядниця,
добра з маком паляниця,
а суха — не така,
дайте, дядьку, п'ятака!

А тут десь за хатою, мабуть під вікном у сусіда, приспівує школярик:

Колядин, колядин,
а я в батька один,
мене нє питайте,
а калача дайте!

А там із звіздою йдуть парубки. Заходять в одну хату, в другу, в кожну заходить. Гуртом співають стару коляду:

Бог предвічний народився,
прийшов днесь із небес,
щоб спасти люд свій весь,
і утішився.

Запитання: Як ми святкували Різдво?
Які коляди знаєш?

43. Заблукався.

На Різдво був Петрусь із матусею в гостях у свого вуйка, в Зарадові. Одного дня всі старші поїхали в сусіднє село, а Петрусь лишився дома сам. „Піду — думає собі — та подивлюся за село!“ І пішов. Снігу було по коліна, але Петрусею це байдуже. Навіть приємно отак місити глибокий сніг. Іде він так, іде і нікогісінько не стрічає. Тільки єдиний раз зігнав кілька ворон — от і все.

Довго йшов полями Петрусь, аж бачить — почало вечоріти. Спинився він — глянув довкола: всюди сніг і сніг, тільки на обрію бір чорніє. Моторошно стало Петрусею, почувся таким одиноким і опущеним. Обернувся швидко і побіг, скільки духу, в сторону дому. Аж тут нараз почало віяти снігом, та так, що й на кілька кроків не було видко. Спинився коло самітної берізки, щоб перевести дух,

„Я цієї берези не бачив, як йшов сюди, — подумав з страхом, — чи не заблукався я?“ І ну ж очі видивляти, чи нема де якої хати. Та де за такою метелицею побачиш щонебудь!

Петрусь побіг далі навмання, куди очі несли. Глибокий сніг щораз більше спинував його ходу, очі заходили сльозами. „Мамо! Мамо!“ — кричав щосили. Пристанув. „Мамо! Я зблудив!“ — крикнув якмога найголосніше і почав надслухувати. Але на полі шумів тільки вітер та шелестів сніжинками. Нараз — що це? Чи справді почув якийсь згук, чи так йому видавалось? О, знову згук! Глянув у той бік. На снігу чорнілося щось і швидко зближалося до нього. На людину це замале. „Може, це вовк?“ — подумав Петрусь, і острах стиснув його за серце. А тё чорне чимраз близче й близче. І враз Петрусь пізнав. „Босий! Сюди!“ — кликнув на радощах. За хвилину пес був уже коло Петруся, скакав весело довкола нього і радісно гавкав, „Босий, веди мене додому!“ — скомандував утішений Петрусь і рушив наперед. Але пес швидко перегнав його і побіг зовсім не в той бік, куди Петрусь перше йшов.

„Він краще знає дорогу!“ — сказав собі Петрусь і попростував за псом. Незабаром виринули, мов із мрякі будинки

вуйкового хутора, а там і сама хата. Петрусь аж плакав на радощах. За хвилину сидів уже в теплій кімнаті.

„Як добре, — подумав собі хлопець, — що я Босому і хліба давав, і ласкаве слово говорив. Віддячився мені за це!“

Гладив мокру шерсть Босого, а собака положив свою кудлату голову Петrusеві на коліна і вірно дивився йому в очі.

(Це оповідання переповіджене за німецькою читанкою).

44. Новий Рік.

1.

День перед Новим Роком називають Маланкою. Той день проходить дуже ве- село. Вже від полудня в кожній хаті ме- тушня. Дівчата й жінки прибирають і по- рядкують у хатах, чепуряТЬ їх як найкраще назустріч Новому Рокові.

Хлопці ладять собі зерно на новорічне віншування, а парубки переодягаються: один за князя Василя, другий за княгиню Маланку, інший за жида, цигана, або вед- медя. Так переодягнені ходять по хатах і співають пісень, званих щедрівками.

До півночі лунають по селу пісні та веселі сміхи.

2.

А на Новий Рік раненько, щойно по-
чинає світати, малі хлопчики набирають
зерна у великі татові рукавиці та йдуть
віншувати. Входять у хату, сиплять зерно
на долівку і приказують:

Сійся, родися, жито-пшениця,
І всяка пашниця,
на щастя, на здоров'я, на Новий Рік,
щоб краще вродило, як торік:
коноплі під стелю, а льон по коліна,
щоб у вас хрещених голова не боліла.

Господарі дякують за віншування й роз-
дають хлопчикам хто що може, то гроші,
то калачі. Хлопці ховають дарунки в торби
та йдуть дальше віншувати.

Пояснення: метушня — біганина;
чепурити — прикрашувати.

Запитання: Шо роблять парубки ввечорі перед
Новим Роком?
Шо роблять хлопці на Новий Рік уранці?

45. Сирота.

В світ за очі йде сирітка,
слізоньками личко міє;
розгулявся зимний вітер —
їй до віч снігами віє.

Ледве-ледве йде небога,
вдалъ глядять десь оченятка.
Ах! ось бачить в' млі вечірній
там стоїть убога хатка !

— „Відчиніте, добрі люди,
двері біdnій сиротині”...
Люди вчули і відразу
вмовкла коляда’ в хатині...

Відчинили, запросили
й посадили в теплій хаті.

— „Грійся, сирото вечеряй,
ми тим раді, чим багаті.”

Сіла бідна біля печі.
усміхається щаслива.
Дали хлібця ти... Аж бачать —
що за чудо, що за диво ?

В хатці, де каганчик гасне
й де вже пісня не лунає,
засіяла світлість ясна
і чудовий хор співає !

Відчиняється хатина
із скрипками у долоні
входять янголи пресытлі
в ясних шатах і в короні...

Гарно грає й колядув
янгольський весь хор чудесний
а між ними в білій шаті
станув сам Ісус Небесний!

Пояснення: до віч — до очей.

Запитання Куди йшла сирітка?

Куди вона зайшла?

Що сталося потім у хатці?

46. Пташка просить.

Цвірінь, цвірінь! Любі діти,
добре в теплі вам сидіти.
вогник гріє, мама дбає,
нагодує, зодягає.

А ми в стужі, небожата,
голод тисне, зимна хата.
Киньте хлібчика кришину
а врятуєте пташину.

Пояснення: стужа — зимно, студінь.

Запитання: Як ми помагаємо пташкам узимі?

47. Зимова пісенька.

Діти наші квітоньки,
хлопчики і дівоньки!

Нум гуртом співати;
ви тягніть тонесенько,
я буду товстесенько
з вами підтягать:

„Зимонько-снігурочко,
наша білогрудочко,
не верти хвостом,
а труси тихесенько,
рівнесенько, гладесенько
срібненьким сніжком.

„Ми повибігаємо,
снігу накачаємо
купу за садком;

бабу здоровенную,
уночі страшенню
зліпимо гуртом.

„Зробим очі чорній,
рот і ніс червоній
буде як мара,
День і ніч стоятиме,
вовка проганятиме
від свого двора.

„Зимонько-снігурочко,
просимо, голубочко,
щоб мороз стояв,
бабу товстобокую,
відьму вірлоокую,
пильно доглядав.

„Гляне ясне сонечко
в весняне віконечко,
бабу припече;
де й мороз той дінеться,
геть від баби кинеться,
з ляку утече!

„Баба буде плакати,
будуть слози капати,
знівечать кожух;
голова покотиться,
баба заколотиться,
і в калюжу — бух!

„Висохне водиченька,
виросте травиченька,
розцвіте садок, —
ми тоді весняночку,
любую паняночку
приберем в вінок.“

Пояснення: товстесенько — грубим голосом;
вірлоокий — з очима, як в орла;
заколотитися — втратити рівновагу

Приказка: Мороз невелик, та стояти не велить.

48. До школи.

Сонце вже зійшло на небі —
встаньте, любі діточки!
Вам мороз нові поставив
аж до школи доріжки!

Не лякайтесь, що вам личко
зарум'янить холодок —
гей, до школи! Як чудово
в сонці мерехтить сніжок!

Загадка:

Я морозу не боюся,
як хто мерзне, я сміюся.
Бабу гріє не кожух,
а веселий, теплий дух.

49. Ласа мишка.

Жила собі мишка під коморою, і було їй там добре. В долівці була дірочка і крізь неї сипалося потрохи зерно з комори. Дірочка була маленька, і господар її не бачив.

Забажала мишка мати більше зерна. Вигризла ширшу дірку й зерно почало дужче сипатися крізь долівку. Побачив це господар, відшукав у долівці дірку й забив її кілком.

Захотілося мишці більшого добра, та через те й давнє маленьке втратила.

Запитання: Чому мишка втратила збіжжя?

50. Польовий кочник і бджола.

Коникові життя миле!

Співав весну, літо ціле —
аж наспіла і зима.

Оглянувся: вже нема
ні зерняток, ні листків,
ні пахучих корінців.

— „Як же мені зимувати
та серед пустої хати?“

А в сусідах була сваха,
запопадлива комаха.

В неї діти не голодні:

повні скрині, повні бодні,
а комори як високі,
мають хліба на три роки.
До куміної йде хати
коничок, та й став прохати:

— „Ей, сусідоњко, голубко!
Змилосердись, моя любко,
позич хл.ба, бо загину,
гл.нь на мене сиротину!
А позичене я вам
сповна на весні віддам.“

А комашка, хитра ćвашка:

— „Що ж“, — питає, — „робив в літі?“
— „Адже чули: співав в житі!“
— „Співав лише, пане брате?
Іди ж тепер танцювати!“

Пояснення: бодня — бочка без одного дна.

Запитання: Що робив польовий коник у літі?

Що робила вліті бджола?

Хто з них корисніше провів літо?

Загадка:

Ні то жовте, ні то чорне,
ні величке, а моторне,
з крильцями проте
жіж квітками все літає,
з них пожиток добуває
в літучко святе.

51. Казка про діда Мороза.

1.

Була в одної мачухи нерідна дочка-пасербиця і друга рідна. Рідну дочку мати доглядала, годувала, пестила. А пасербицю то все тільки лаяла та до роботи заставляла:

то кужіль прясти, то по воду, то хату замітати. Ні хвилини спочинку, ні спокою не було бідній сиротині.

А вже найбільше лютило мачуху те, що пасербиця, мов квіточка, була гарна і, мов мак, розцвітала. А рідна донька

така вже погана була, що поганішої й не здумати. Це її злочість так поганила.

От одного разу розсердилася тмачуха на пасербицю та й прогнала її в морозний день із хати.

— Іди мені геть, ледащице, щоб я більше тебе й на очі не бачила, — каже. І виштовхнула нещасну дівчину за двері.

Тільки стару хустину та шматок хліба дозволила їй узяти.

2.

Пішла сирітка зі слюзами в очах ген за село та й зайшла в ліс. Тут затишніше було. Вона сіла на пеньку спочивати. Витягла хліб і стала його їсти, бо голодна була.

Аж дивиться — скачуть зайчики та з холоду й голоду аж трусяться бідененькі. Жаль зробилося дівчині зайчиків: почала годувати їх хлібом та ще й хусткою прикрила.

Нагодувала, аж дивиться, йде старий дід, та сивий-сивий.

— Здорова була, дівчино-рибчино! Я — дід Мороз.

Ой, і злякалася сирітка та ледве проказала:

— Здорові були, дідусю! — і поклонилася низенько.

Дідусь привітно всміхнувся. Осмілилась дівчина до нього:

— Ви, певне, заморозити мене хочете?

— Заморозив би, та бачу, що добре серце в тебе. Сама голодна, а зайчиків нагодувала. Хто ж ти будеш і звідки? — запитав дід Мороз.

Розказала дівчина дідусеві все по правді.
Вислухав дідусь і покликав зайчиків:

— Скачте, побігайчики, чимдуж до моєї садиби та привезіть із мого скарбу що-найкращу скриню.

Поскакали куценькі та мигом привезли на санях скриню, а в цій скрині всякого добра: і кожух теплесенький, і одяги хороші-вишивані, і намиста, і чобітки червоні.

— Оце тобі, дівчино, за твоє добре серце, — проказує ласково дідусь. — Бери все це та вертайся додому. Не прожене вже тебе мачуха.

Подякувала дівчина за такий багатий дар, а зайчики запряглись у санчата та й повезли скриню в село.

3.

Мачуха аж ахнула з дива, коли побачила пасербицю здоровою та ще й у новому кожусі і з великою скринькою. Розпитала про все, а тоді до своєї дочки:

— Збирайся скоріше до лісу, скриню від діда Мороза привезеш

Пішла дочка до лісу й сіла на тому місці, що й пасербиця.

Прибігли до неї зайчики, істи просяль, а вона їх ломако геть прогнала.

Прийшов дід Мороз, звітався, а вона
и словом не відповідала.

Бачить дід Мороз, що недобра дівчина,
та й заморозив її.

А мачуха жде та й жде на свою дочку,
щоб привезла скриню, а далі сама пішла
в ліс.

Шукала, шукала та врешті й найшла
свою доньку, та вже неживою.

Заплакала тоді, заголосила. Та вже
рятунку не було.

52. Лісовий трусиц.

Виліз трусиц. Озирнувся.

Став на задні: щось послухав...

Шийку лапкою почухав
і доріжкою метнувся.

Став. Назад і вправо — зирк!

Тиша. Вискочив на горку.

аж — сорока! Крутъ! і в норку!

Сів. Сидить. Ані чичирк!...

Пояснення: метнутися — кинутися, побігти.

53. Вовк і кіт.

В село із лісу вовк забіг.

Не думайте, що в гості, братця! Ні, в гості вовк не забіжить. А він прибіг, щоб денебудь сховатися: поганий люд з собаками настиг.

І рад би вовк в які ворота вскочить, та лишенько йому: куди не гляне він, усюди вовченька недоленька морочить.

Ворота всі кругом заперті. А дуже вовкові не хочеться умерти.

Коли глядить —

на загороді кіт сидить. На сонечку мурликає, дрімає.

Підскочив вовк і до кота мовляє:

— Котусю, братіку! Скажи мені скоріше, хто із господарів усіх от тут добри-

ший? Я хочу попрохать, щоб хто мене сховав на цей недобрий час. Я б у пригоді став! Чи чуєш гомін той? За мною то женутсья. Котусю, братіку! Рятуй!

— Проси мерщій Степана. Він добрий чоловік, — кіт вовкові сказав.

— Та я у нього вкрав барана.

— Ну, так навідайсь до Дем'яна.

— Е, і Дем'яна я боюсь. Як тільки навернусь, то він згадає поросятко.

— Біжки ж, аж ген живе Трохим.

— Трохим? Боюсь зійтися з ним, з весни ще злий він за ягнятко.

— Погано! Ну, а чи не прийме Клім?

— Ох, братіку! Теля я в нього з'їв.

— Так, бачу, ти усім тут добре надіїв, — кіт вовкові сказав. — Чого ж ти, братіку, сюди і забігав? Ні, наші козаки з глузду ще не впали, щоб вовка від біди сховали. І так ти сам себе вини: що, братіку, посіяв, те й пожни!

Пояснення: настигнути — надбігти;
морочити — не давати спокою.

Запитання: Чому в селі ніхто не хотів допомогти вовкові?

А вже весна, а вже красна.

54. Зима і весна.

— „Насуплю я брови“, — говорить зима, —
„і вітер з морозом повіє:

усе скрізь загине — рятунку нема!

Під снігом завмре, заніміє“.

— „А я засміюся“, — весна відмовля, —
„і сонце ћа небі засяє:

прокинуться луки, ліси і поля,
усе зацвіте, заспіває“.

Приказка: Зима багата снігами, а літо хлібами.

55. Веснянка.

— „Весна прийшла!
Тепло знайшла!“ —
кричать дівчатка й хлопчики.

— „Цвірінь! Цвірінь!
Журбу покинь!“ —
прооказують горобчики

Приліз дідок,
зліз на горбок:
у хаті буть не хочеться.

Тепляк дмухнув,
крилом махнув,
по бороді лоскочеться.

Все ожило,
все розцвіло,
1 рій дітей привітненських

на той горбок
несе вінок
з фіялочок блакитненських.

Пояснення: тепляк — теплий, легенький вітрець.

Загадка:

*Стопився сніжок,
розвився лужок,
дня прибуває.
Коли це бував?*

56. Місяці.

На землі не було віддавна згоди. Не лише люди між собою воювали, але й місяці правувалися один із одним за те, що один має більше, а другий менше днів.

Березень, що й так урвав лютому дві добі, захотів його ще більше скоротити.

Запросив він місяць лютий до себе в гостину. Він собі гадав, що як угостить його добре й за той час попсує дорогу, то лютий не зможе вернутися, й він зробить із ним, що захоче.

Але травень, що з усіх місяців наймудріший, дав лютому таку пораду:

— Купи собі, — каже — візок, сани й човен. Як буде вода, то вернешся чов-

ном, як упаде сніг, то пойдеш санками,
а як випаде груда, то зложиш сани й чо-
вен на віз і вернешся возом.

Лютий послухав і не дав піддурити
себе березневі. Та той догадався, що це
певно травень так лютому порадив.

Розгніваний березень закликав:

— Пожди, пожди, я тобі заморожу
листячко в гаю!

І як лиш у травні все зазелено, бере-
зень подув студеним вітром і снігом та,
ї заморозив усю зелень.

І від того часу березень нераз так
і по нинішній день дошкулює травневі.

Пояснення: правуватися — добиваєтися права.

Запитання: Що зробив березень з лютим?

Що порадив травень лютому?

Що зробив березень травневі?

Вишишіть усі місяці один за одним.

57. Бузьки.

Прилетіли бузьки
та й на ҳаті сіли
і мостять гніздечко
з усієї сили.

Кле-клє, клє-клє-клє-клє!

Клекчіть ви нам, бузьки,
та й на нашій хаті,
ми за те вас будем
хлібом годувати.

Кле-клє, кле-клє-клє-клє!

58. Повільний бузько.

1.

Раннім ранком ходив голодний бузько
край ставка. Він міркував собі.
— Ех, якби то найти що з'їсти!

Аж ось побачив таке, що аж очі витріщив.

На берег ставка виповзла з-за куща гадюка і стала грітися в теплому промінні сонця.

Вже бузько хотів кинутися на неї, аж побачив нову добич.

Таки коло його ніг переплила смачна рибка і почала оглядатися, чи не вдасться зловити якої мушки. Бузько трохи не клацнув дзьобом з радости.

Але в цю ж мить побачив ще третю добич.

На великому листку латаття сиділа жабка і вигрівалася на сонці.

І тепер уже бузько не знат, що робити. Що гляне на гадюку, то шкода йому рибки. Як тільки націлиться зловити рибку, то думає, що жабка втече.

І став роздумувати, що зробити.

2.

Мимохіть ворухнув ногою, і в одній хвилині побачила його і гадюка, і рибка, і жабка. Гадюка шурхнула в кущ і сковалася в нору. Рибка стрілою поплила на середину ставу. А жабка як не скочить у воду, як не зариється в мул. Пропала бузькові з очей. — Стоїть голодний бузько на одній нозі та думає:

— Отаке то раз-у-раз мені буває. Замість того, щоб зробити роботу, яка навинеться, я знайду собі кілька робіт. І думаю, думаю, яку б то роботу скоріше зробити. А тимчасом мине пригідний час, і я не зроблю ні одної.

І почалапав, голодний; далі по воді.

Пояснення: латаття — водяна рослина; має широке листя та білий або жовтий цвіт.

Запитання: Чому бузько не зловив добичі?

Приказка: *Хто багато бажає, той нічого не має.*

59. Христос воскрес!

Христос воскрес! Радійте, діти,
біжіть у поле, у садок,
збирайте зіллячко і квіти,
кладіть на Божий хрест вінок.

На вас погляне Божа Мати,
радіючи, з святих небес.

Збирайтесь, діти! Нум співати:
„Христос воскрес! Христос воскрес!“

Завдання: Напишіть, що бачите на образку!

60. На Великдень.

На Великдень на соломі,
проти сонця, діти
гралися собі крашанками
та й стали хвалитись
обновами.

Тому к святкам
з лиштвою пошили
сорочечку, а тій стъожку,
тій стрічку купили;
кому шапочку смушеву,
чобітки шкапові,
кому свитку...

Одна тільки
сидить без обнови
сиріточка, рученята
сховавши в рукава.

- „Мені мати купувала...“
- „Мені батько справив...“
- „А мені хрищена мати
лиштву вишивала.“
- „А я в попа обідала!“ —
сирітка сказала.

Цей вірш написав Тарас Шевченко.

Пояснення: обнови — все, що нове — як ось єдяг, сорочка тощо;

лиштва — закладка, складка на сорочці або спідничці; смушева шапка — шапка з баранячого кожушка (смушка); шкапові чобітки — чобітки з кінської (шкап'ячої) шкіри; в попа обідала — на Великден священики погощують бідних і сиріт.

Запитання: Які нові речі (обнови) подіставали діти на Великдень?

Чим похвалилася сирітка?

Приказка: Чужа ласка — сироті Великдень. Ніхто того не відає (не знає), як сирота обідає. Тоді сироті ніділя, як сорочка біла.

61. Тарас Шевченко.

Щороку в березні святкуємо пам'ять нашого найбільшого і найславнішого поета Тараса Шевченка.

Жив він більше як сто літ тому, а на своєму недовгому віку більше як десять років мучився він на засланні в далекій,

чужій стороні. А заслав його туди московський цар за те, що Шевченко від-
важно боронив свій рідний народ.

Написав Шевченко цілу книжку чу-
дових віршів: „Кобзар“. Це найцінніша
і найкраща наша книга.

Шевченка поховали в Україні над рі-
кою Дніпром, біля міста Канева. Там йому
висипали високу могилу.

Запитання: Що знаєш про Тараса Шевченка?

Загадка.

*Бачить — не бачить,
чути — не чує,
мовчки говорить,
дуже мудрує.*

*Кривду соромить,
праєди навчає,
часом жартує,
смішки справляє.*

*Люба розмова.
Дай, Боже, діти,
з нею до віку
знатись-дружити.*

*Хто ж то такая
в світі щаслива;
мудра, правдива
і жартовлива?*

*Як не вгадали —
стану в пригоді:
річ коротенька —
книжка, та й годі.*

62. Над водою.

Тече вода з-під явора
яром на долину.

Пишається над водою
червона калина.

Пишається калинонька,
явір молодіє.

А кругом них верболози
й лози зеленіють.

Тече вода із-за гаю
та попід горою.

Хлюпочується качаточка
поміж осокою,
а качечка виляває
з качуром за ними,
ловить ряски, розмовляє
з дітками своїми.

Цей вірш написав Тарас Шевченко.

Пояснення: осока — рослина, що росте на мокрих
місцях.

63. Людов додає сили.

Переїхав раз віз із дровами одного
хлопця і зломив йому ногу. Принесли хлоп-
чика додому, а він кричить, бідолашний,
з болю. Почула крик недужа мати, виско-
чила з ліжка та так і зомліла. Тоді хлопець
затих, — з уст ні пари. Коли лікар направ-

ляв йому ногу, він здавив у собі страшний біль і навіть не зойкнув. Його питают:

— „А тобі не боляче?“

— „Боляче та й дуже,“ — відповів хлопець, — „але матуся не повинна про те знати, щоб іще гірше не занедужала!“

Цей уступ перекладений з німецької читанки.

64. Лисичка й журавель.

1.

Лисичка жила у великій приязні з журавлем, навіть покумалися. От лисичка кличе журавля до себе в гості.

— Приходьте, —
кумцю! Прихόдьте,
любцю! Чим хата
багата, тим і прийму.

Іде журавель на прошений обід, а лисичка наварила кашки з молочком, розмазала тонесенько по тарілці та й поставила перед кумом.

— Живітесь, кумочку, не погордуйте!
Сама варила!

Журавель стук-стук дзьобом — нічого не спіймає. А лисичка тимчасом лиже, та

й лиже кашку, аж поки сама всієї не з'їла.
А коли кашки не стало, вона й каже:

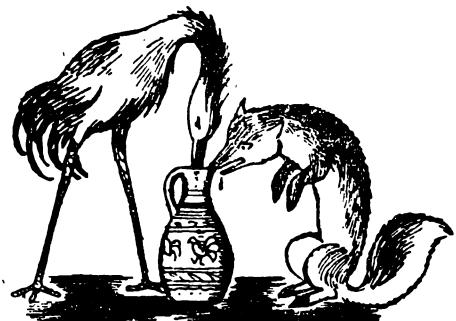
— Вибачайте, кумочку, більше не маю
чим вас погостити.

— Спасибі й за те — пісним толоском
промовив журавель. — А ви б, кумонько,
до мене завтра в гості прийшли!

— Добре, кумочку, прийду. Чому б не
прийти? — відповідає лисичка.

2.

На другий день приходить лисичка. Жу-
равель наварив м'яса, бурячків, квасольки,
картопельки, покраяв усе те на дрібні
шматочки, поски-
дав у високий гле-
чик з вузькою
шийкою та й по-
ставив перед ли-
сичною.

— Живіться,
кумонько! — Не
погордуйте, любі
мої! — припрошує журавель.

Понюхала лисичка — добра страва!
Встромила голову до глечика, не йде, —
пробує лапкою, годі витягнути. Крутиться
лисичка, заходить то звідси, то звідти
довкола глечика — нічого не порадить.

А журавель не дармує. Дзьоб-дзьоб у гле-
чик, та їй єсть собі шматочок за шматоч-
ком, поки всього нє виїв.

— Вибачайте, кумонько, — каже, як
глечик був уже порожній. — Чим хата
багата, тим і рада. А більше я на цей раз
нічого не розстараав.

Розсердилася лисичка, навіть не подя-
кувала за гостину. Вона думала, що на
цілий тиждень наїться, а тут прийшлося
голодній додому вертатися.

Відтоді зареклася лисичка дружити
з журавлем.

Запитання: Як лисичка гостила журавля?
Як журавель гостив лисичку?

65. Зайчик.

В тे́рні зайчик скакав,
кожушину розірвав.

Йде лисичку просити
кожушину зашити.

— „Де ходив ти, нашо дер?
Ходи в цур'ї тепер!“

Іде зайчик до мами,
вмивається сльозами:

— „Не бий, мамо, та не лай,
кожушину зашивай,
бо я дуже обдер,
що зроблю я тепер?“

Мама сина не била,
кожушину зашила:

— „По тернині не ходи,
кожушини не дери.“

Зайчик очка обтер
і знов скаче тепер.

Пояснення: цур'я — лахміття.

66. Сварка.

1.

В одного господаря жили собі півень
Кукуріко і веприк Хрунь. Жили вони між
собою в добрій сусідській згоді. Та коли
господар почав годувати Хруня на випас,
згода попсуvalася зовсім.

Хрунь ставав щораз грубший та леда-
чіший, і рад був спати від ранку до вечора,
а від вечора до ранку. Тимчасом Кукуріко
вже досвіта починав піяти й не давав йому
спати.

Терпів це Хрунь якийсь час, терпів,
аж урешті терпцю йому не стало.

— Любий Кукуріку! — обізвався він до півня, — будь ласка, не починай так дуже рано піяти, бо я спати не можу.

— Я собі співаю, а не кому іншому, — відповів півень.

— Та не лише я один, але на тебе нарікають і віл Рогач, і баран Буц, і гусак Шипайлло. Ти вже всім надокучив.

Як не перестанеш піяти, то будеш зомною справу мати, — промовив сердито Хрунь.

— Ну, ну, спробуй лише! — відповів Кукуріко.

Але що міг зробити гладкий, неповоротливий Хрунь швидкому і жвавому Кукурікові?

Раз, коли Хрунь розлючений пустився на нього, Кукуріко вискочив йому на хребет

і почав боляче дзъобати шкіру. Хрунь задумав відплатитися йому за це і ждав лише нагоди.

2.

Одного разу, коли Хруневі надокучила кукурудза, йому захотілося жолудів. Тихенько викрався він із свого хліва та й побіг у ліс. Там зустрів він лисичку і думає собі: „Та мені напевно поможе.“

Лисичка побачила Хруня та й промовила:

— Добрийвечір, пане Хруню! А як вам живеться?

Подобалася Хруневі така ввічливість лисички, і він відповів:

— Могли б ви самі про це дізнатися; чому ж коли до нас не заглянете?

— Хотіла б я до вас зайти, та не знаю, чи можна, та й чи ви самі живете?

— Справді? Живе зо мною, лише за перегородкою, Кукуріко, молодий, товстенький півник. Прийдіть цеї ночі, а я вам двері відчиню.

На згадку про товстенького півника лисичка аж облизалася, — обіцяла прийти.

Хрунь найвся доволі жолудів і раденький, що лисичка забере від нього Кукуріка, вернувся додому.

3.

Настало темна нічка. Хрунь ліг на соломі побіч дверей та й надслухує, чи не йде лисичка. Кукуріко, як звичайно, пішов спати, як тільки смеркло.

Аж ось надійшла лисичка. Хрунь відсунув засувку і відчинив двері, а лисичка тихенько закралася до середини.

Та в цю мить щось вхояило лисичку ззаду за хвіст. Завила з болю лисичка і вискочила з хліва.

Вранці знайшов господар коло хліва гарний пушистий хвіст лисички. Відгриз його пес Бровко, що пильнув загороди.

Незабаром надійшли Великодні Свята, і господар зарізав Хруня. Залишилося по нім п'ять метрів ковбаси, дві шинки й пів бочки сала.

Але й Кукуріко не жив довго, і йому прийшов кінець. Та лишив він по собі молоденського Кукурічка, що піяв ще голосніше, як його тато.

Запитання: За що посварився Хрунь з півнем? Кого підмовив Хрунь на Кукуріка?

Що сталося з лисичкою?

Що сталося з Хрунем?

А хто піє після смерті Кукуріка?

Приказки про сварку: За онучу збили бучу. Коли б свині роги, то б усіх поколола.

67. Дідова коза.

1.

Був собі дід та баба. От поїхав дід на ярмарок та й купив козу. Привіз її додому та й післав сина козу пасти.

Пас її син, пас і жене додому. А дід уже стоїть на воротях у червоних чоботях, ціпком підпирається, кізоньки питаеться:

— Кіzonько моя мила, кіzonько моя люба! Чи пила ти, чи їла ти?

— Ні, дідусю! Не пила я, не їла я. Бігла через місточок, ухопила кленовий листочок. Бігла через гребельку, ухопила водиці крапельку. Стільки й пила, стільки й їла.

Насварив дід на сина, що не напас кози, а на другий день посилає дочку.

2.

Пасла дочка козу, пасла. Траву рвала та перед нею клала. Поїла її та догоджала.

А увечір тільки стала до воріт доганяти,
а вже дід стоїть на воротях у червоних
чоботях, ціпком підпирається, кіzonьки
питається.

— Кіzonько моя мила, кіzonько моя
люба! Чи пила ти, чи їла ти?

— Ні, дідусю: не пила я, не їла я.
Бігла через місточок, ухопила кленовий

листочок. Бігла через гребельку, ухопила
водиці крапельку. Стільки й пила, стільки
й їла.

Насварив дід на дочку, що козу замо-
рила голodom.

3.

На третій день погнав уже сам дід козу
пасти. Пас її до пізнього вечора.

Напас її, що не могла більше їсти.
А настав вечір, дід нагнав козу на дорогу,
а сам пішов навпростець поза городами.
Став на воротях у червоних чоботях, ціп-
ком підпирається, кіzonьки питаеться:

— Кізонько моя мила, кізонько моя люба! Чи пила ти, чи їла ти?

— Ні, дідусю! Не пила я, не їла я. Бігла через місточок, ухопила кленовий листочок. Бігла через гребельку, ухопила водиці крапельку: Стільки й пила, стільки й їла.

Розсердився дід на козу за те, що говорить неправду, набив її добре й вигнав до лісу. А там козу вовки з'їли.

Запитання: Хто перший пас дідову козу?

Що сказала коза дідові?

Хто пас козу потім?

Що сказала дідові коза, як її попасла дідова дочка?

Що сталося з козою?

Приказка: Правда, як олиця, наверх вийде

68. Відважний півень.

Ходить півень по подвір'ї, до курочок промовляє:

— Чи є хто такий на світі, чи хто мені дорівняє? Яке в мене гостре око, а яке

бліскуче пір'я, чи на хвості, чи на крилах,
світить на усе подвір'я! А мій гребінь який
пишний, а який то він червоний, із ним
може порівнятись лише царська корона.
Який в мене гарний голос, а які ж то мої
ноги, які сильні, які швидкі, а які грізні
остроги! Ходжу скрізь собі відважно, я ні-
кого не лякаюсь, ні тварини, ані птиці,
бо лицаря вдачу маю!

Так то півник промовляє; хоче, щоб
його хвалили:

Вилетів він на ворота та й запіяв, що
мав сили.

Аж собачка:

— Гав, гав, гав!..

Півень у кущах пропав.

Запитання: Чим хвалився півень?

Що зробив півень, як загавкав собачка?

Чи справді був півень відважний?

Загадка:

*Хоч на коні не гуляє —
то остроги має,
хоч годинника не має —
час заповідає.*

69. Війна муравлів з жучками.

Гукнув, крикнув муравель
та до своїх муравлів:
— „Нумо, хлопці, до шабель,
підемо на ворогів.“

Вороги були — жучки,
всі у чорних панцерах:
гострі списи взяли в ручки.
Жук не знає, що це страх.

Затрубили труби в бій,
муравлині лави пруть.
Хто їх спинить? Боже мій,
в полі жучки всі помруть!..

Та один, що не віднині
часом порпався в книжках,
той на полки муравлині,
стрілив з порхавки — бабах!

Загриміло, закадило,
постелився полем дим,
муравлиній полк розбило
бахом-махом тут одним.

Муравлиська з тої „каші“
йдуть поламані — дивіть!
Розумненькі жучки наші
хай живуть нам двісті літ!

Запитання: Як відбулася війна муравлів із жучками?

70. Дятель.

Тук-тук-тук! В темнім лісі на сосні чорний дятель працює. Лапками чіпляється, хвостиком підпирається, дзьобом по корі торокає — мурашок та комашок виполохує. Оббігає навкруги деревце, напихає собі черевце. Налякалася комашня: „Ой, яка ж ця птиця страшна!“ З переляку комашки щуляться, в найглибші щілинки туляться, не хочуть вилязити з-під кори.

Тук-тук-тук! Чорний дятель кору довбає. Їжу добуває. Довгим язиком з дірочок витягає собі комашню.

Пояснення: щулитися — скулитися.

Запитання: Яких диких птахів знаєш?
Чим птахи годуються?

71. Клаптик паперу.

Лежав собі в шкільній кімнаті клаптик паперу. Ніхто його туди не кинув, та він там таки лежав.

Тоді вчитель сказав:

— Діти, сидіть тихо, послухаємо, що той клаптик паперу говоритиме!

Сидять діти тихо-тихесенько, прислушаються, чи каже щось папірчик, — але ні, мовчить. Аж ось устала маленька дівчинка і підійшла до папірчика. Підняла його і вкинула до коша на сміття. А потім каже:

— Я почула, що таке папірець говорив. Він мені тихенько шептав до вуха:

— Чому мене ніхто не підійме?

Тоді діти як не засміються! — Алё, відтепер уже розуміють усі мову паперу.

Цей уступ перекладений з німецької читанки.

72. Казка про зозулю.

1.

Діялося це дуже давно.

Старий лісовик Бородач мав навесну дуже багато роботи.

Мусів він про цілий ліс дбати: то квітки розвивати, то сухі шишкі пострушувати, то гриbam місце призначити, про кожну

пташку, комашку старатися. Цьому допомогти, того потішити, інших погодити.

І було б у його царстві все якнайкраще, якби не одна птиця, що всім дошкуляла.

А це була зозуля..

Всі на неї жалувалися.

Бувало — нападе на малу пташку, хробачка в неї відбере, та ще й наб'є крильцями.

А сказати їй що за те, — то на гілку влетить, головку перехилить і почне сваритися:

— Ку-ку! Ку-ку! Ку-ку!

Та на тім не кінець.

Жила зозуля, де трапилося: то тут, то там, бо ніколи собі гніздечка не робила. А як прийшов час нестися, то зозуля свої яєчка в чужі гнізда підкидала, і інші пташки мусили їх висиджувати.

Ой, яка ж то недобра птиця, що навіть про своїх власних дітей не дбає!

2.

Одного разу прилетіли до Бородача малі синички. Прилетіли розжалоблені, заплакані, крильцями слози втирають.

— Бородачу, рятуй нас, бо вже витримати годі! Поки зозуля підкидала нам свої яєчка, дивились ми на це терпеливо,

виховували її дітей, але тепер зозуля вже взялася до розбою!

— Що ж там таке?

— Ах, подумай собі, Бородачу: пови-
кидала з гнізда наші яєчка, щоб своїм
місце зробити! Не будемо цього року
діточок мати!

І синички розридалися

— О, це погано, це негідно! — гукнув
роздлучений Бородач і наказав своїм сто-
рожам негайно відшукати зозулю і при-
вести її на суд.

Довго шукали зозулі по всьому лісу,
до чужих гніздах, аж знайшли її в густому
кущику вільшини.

— Ходи до Бородача на справу!

— Ага, не дурна я йти!

Не було іншої ради, лише треба було
зозулю личком зв'язати і на суд повести.

3.

Бородач глянув на зозулю грізно і з гні-
ву так сильно тупнув ногою, що старий,
хробачливий мухомор, що стояв під дубом,
зі страху аж на землю перевернувся.

— Як ти смієш таке робити, чужі яйця
з гнізда викидати, іншим птицям родинне
щастья псувати?

— Ах, милостивий Бородачу, що ж мені робити? Сама не вмію гнізда класти, а в чужих було яєчок повно...

— Як це так — не вмію! — кричав Бородач гнівно. — Як не вміеш, то навчися, кожна пташка тобі радо покаже! Правда?

І Бородач кинув оком по поляні, де ціла громада різних птахів зібралася.

— Авжеж! — відповіли всі гуртом. А відважна ластівочка сказала:

— Найліпше зліпи собі гніздечко з болота. Таке буде найміцніше.

— Лише не клади його високо, а низько-низенько, над самою землею, — додав соловей.

— Ет, де ж там! — сказала ворона. Як будувати, то вже якнайвище, і то не з болота, а з сухого галуззя:

— Та що за розум вішати гніздо десь під самим небом, щоб його вітер скинув? Найбезпечніше, то в ямці, в землі, — зашебетав жайворонок.

— А я тобі раджу, зозулько, зроби так, як я, — сказав ремез. — Звий собі гніздечко з трави на тростині над водою. Тут певно до нього кіт не добереться.

— Чуєш, Бородачу, скільки в мене дорадників! — каже зозуля. — І кого тут слухати? От найліпше житиму так, як досі жила.

— Але від нас забираєся якнайдалі! —
гукнув Бородач люто.

— Пошо забиратися! — закувала зозуля задирчисто, — коли мені тут дуже добре!

4.

Бородач не сказав на це нічого, лише вирвав кущик лісової конвалії, замачав її у воді й покропив зозулю.

І дивіться, що сталося!

Там, де впали краплі води, на попелястому пір'ї зозулі показалися темні смуги.

— Ну, тепер ти вже позначена! Кожна птиця тебе вже легко впізнає і здалека обминатиме.

По цих словах Бородача всі птиці дуже зраділи, а засоромлена зозуля полетіла до лісу.

Від того часу всі зозулі мають на своїм пір'ї темні смуги.

Запитання: Шо робив у лісі лісовик Бородач?
А що робила зозуля?

На що жалілися малі синички?

Шо радив Бородач зозулі?

Як пташки радили будувати гніздо зозулі?

Що зробив із зозулею Бородач?

Чи гарно поступає зозуля?

73. Як півень лиса перехитрив.

1.

Раз півень і собачка стали товаришами і пішли у світ кращої долі шукати. Йдуть вони, йдуть, аж у лісі захопила їх темна нічка. Собачка побачила дуплового дуба та й каже:

- Тут будемо ночувати.
- Добре. — каже півень, — але я привик на бантах спати.

Півень вилетів на гілку дуба, собачка в дупло залізла, і сплять.

Як тільки почало світати, став півень піяти, бо вже був час вибиратися в дальню дорогу.

2.

Почула це лисичка, що мала недалеко своєю хатку, і дуже їй захотілося курячого м'яса попоїсти. Підбігла вона під дуба та й каже до півника:

— А, добридень вам, кумоньку! А де ви тут узялися? Я вже так давно вас не бачила. Але вам там дуже невигідно на гілці сидіти; ходіть до моєї хати, а я вас сніданням нагодую.

Пізнав півень хитру лисицю та й каже:

— Рад би я дуже зайти до вашої хати, кумонько, але в мене є товариш, а без нього не годиться мені йти в гостину.

Зраділа лисичка, що ще другого півника захопить, і питає:

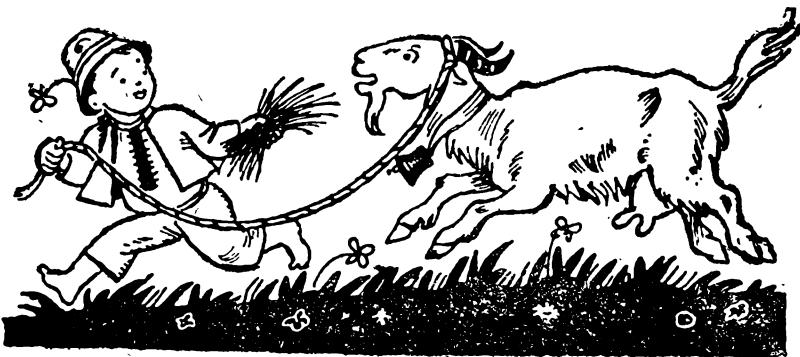
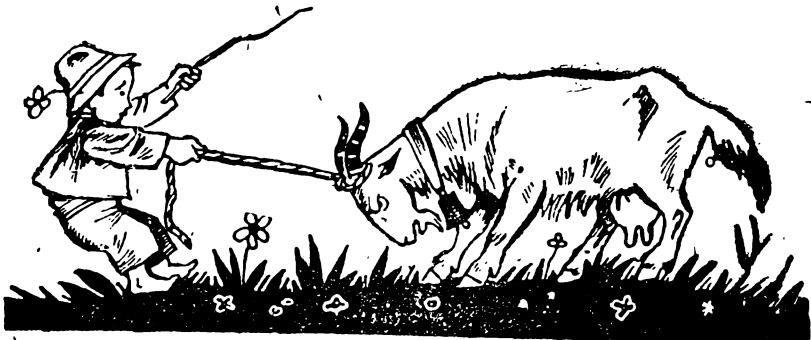

— А де ж, кумоньку, ваш товариш?

— А там, надолині, в дуплі ще дрімає, — каже півник.

Побігла лисичка та й до дупла заглядає. А собачка схопила лисичку за шию та й тут її задавила.

Запитання: Як півень пережив лисичку?

Завдання: Опишіть, що бачите на цих образках!

Тепле літо настає...

74. Схід сонця.

Світає.

Край неба палає.

Соловейко в темнім гаю
сонце зустрічає.

Тихесенько вітер віє.

Степи, лани мріють.

Між ярами, над ставами
верби зеленіють.

Сади рясні похилились.

Тополі по волі

стоять собі, мов сторожа,
розвовляють з полем.

І все то те, вся країна
повита красою,
зеленіє, вмивається
дрібною росою.

Вмивається, красується,
сонце зустрічає,
і нема тому почину
і краю не має!

Цей вірш написав Тарас Шевченко.

Пояснення: степи, лани мріють — здалека їх ледве видно;

по волі — так, як Ім до вподоби;

почин — початок;

краї — кінець.

Загадка: *Ой, за лісом, за пралісом золота діжки горить.*

75. Три братіки.

1.

Літають три метелики з квітки на квітку: червоний, жовтий і білий. П'ють солодкий мед із квітів. Любуються сонячним теплом.

Несподівано в цей час упав зливний дощ. А метелики відлетіли були далеко від своєї домівки.

Прилітають вони до соняшника, що похилив свою голову, і просять його:

— Соняшнику, рятуй нас. Розтули свій цвіт і впусти нас до середини. Як нас не сховаєш, то ми загинемо на дощі.

Соняшник глянув на них і промовив:

— Жовтого прийму. В нього така барва, як у моого цвіту. А червоний і білий нехай вибачають.

Тоді каже жовтий метелик:

— Як ти не приймеш моїх братів, то я не піду до тебе. Вкупі ми жили в щасті, то я не залишу своїх братів у нещасті. Разом будемо загибати.

І полетіли.

2.

Бачать рожу. Змокла, похилила головку, тримтить від холоду.

Прилітають до неї метелики.

— Прийми нас, захисти нас! — просять.

— Червоного захищу, інших не прийму, — каже рожа.

На те відізвався червоний метелик:

— Вибачай! Не буду я спасати себе. коли мої брати мають загибати.

І полетіли далі.

3.

Вже ледве лопотять крильцями — так перемокли, вже ледве дихають, так перemerзли.

Побачили лілею.
Просять, щоб іх
прийняла.

А лілея каже:
— Білого при-
йму, бо він такий, як
мій цвіт. А жовтої
й червоної барви не
люблю. Не прийму
тих метеликів.

Тоді каже білий
метелик:

— Прийми моїх двох братів. А мені
краще загибати, ніж себе рятувати й диви-
тися на загибіль товаришів.

Покинули лілею й полетіли далі по дощі.

Побачило це сонце з-поза хмари. Вра-
дувала його дуже братня любов метеликів.
Пригріло воно сильно й розвіяло хмару.
Перестав падати дощ, а тепле проміння
сонячне осушило перемочені крильця ме-
теликів, огріло їх тіло.

Весело літали метелики в ясному про-
мінні сонця.

Завдання: Розкажіть своїми словами про те, що
сталося з метеликами.

Випишіть з цього уступу назви цвіток!

Загадка:

*На капусті я родився
і капустою живився,
на капусті я і вмер;
та й ізнов ожив тепер.
Тільки вже не той я став,
шо в капусті плазував.
Не плазую, а літаю,
бо прегарні крильця маю.*

76. Безпечний рак.

Під крутым берегом річки мав рак свою
печеру. Почував себе в ній дуже безпечно.

Виставить було клешні з печери, сидить
і дивиться, як граються в воді риби.

Бувало, що між рибами зчиниться пе-
реполох. Рак дивиться, чого вони стриво-

жилися? Ага, надплила велика щука. Мала рибка не встигла втекти. Попалася щуці в горло.

— А мені щука не страшна! — думає рак і сміється та й сидить далі безпечний у своїй печері.

Іншим разом знову зацікавив його риб'ячий переполох.

— Що то там діється? — думає рак і визирає впевнено з печери.

Риби втікають щосили. Та не всім пощастило втекти. Густа сіть захопила багато іх і тягне до берега.

Бачить це рак і відсувається помалу у глиб печери та й говорить:

— Пусте! Я тут такий безпечний, що не маю чого боятися.

Аж раз якось дивиться і не може зрозуміти, чого то риби повитріщали очі та й стоять, мов заворожені. Не рухаються, тільки дивляться на його печеру.

Хотів уже висунутися із своєї схованки, але подумав:

— Що б там не було, мені тут нічого не станеться.

Та в цю мить чиясь рука знайшла його в печері, зловила за клешні та й витягла з води.

. А за хвилину опинився він у коші в товаристві півсотні своїх побратимів,

Запитання: Як ловлять рибу?
Як ловлять раки?

77. Котик.

1.

Жив собі чоловік. У нього були три сини. От умер батько, залишилася їм спадщина: млин, хліб і кіт.

— Нумо, — кажуть, — ділитися.

— Нумо!

От і поділились. Старший узяв собі млин, середуший хліб, а найменшому дали кота.

От він — нічого вже робити — лежить на печі та ну плакати. А кіт лежить на комині та й каже:

— Пане мій милий, пане мій любий,
чого ти плачеш?

— Як же, — каже, — мені не плакати, коли тільки один ти мені дістався... А що мені з тебе?

А кіт і каже:

— Не плач, дай мені мішок, я піду, хліба дістану тобі й собі.

2.

Узяв кіт мішок, набрав капустяного листя, пішов у хлів та й клав там, де крілики водились, а сам сів за кущ, стереже.

То це прийде крілик, улізе в мішок, а кіт тоді з-за куща, та мішок зав'язав і поніс до царя.

— Кланяється тобі, — каже, — пан Запічник і присилає подарунок.

То цар подякує гарно і звелить насипати у мішок зерна та грошей дастъ.

От котик принесе зерно, змелють у братовому млині — і мають обидва що їсти.

3.

Середуший брат якось довідався, що котик у його хліві крілків ловить, та й каже:

— Слухай, брате, не пускай свого кота в хлів, а то — тільки його й побачиш. Погана звірюка, половину крілків видушив.

Пан Запічник лежить на печі та й плаче.
А котик і підглянув:

— Пане мій любий, пане мій милюй!
Чого ти плачеш?

— Як же мені не плакати, — каже, —
коли казав брат, що він тебе вб'є, щоб
кріликів не ловив у нього в хліві.

— Не плач! — каже кіт, — усе гаразд
буде!

4.

От котик і довідався, що цар з дочкою
гулятиме біля річки. Прибігає додому та
й каже:

— Пане мій милюй, пане мій любий,
ходім до річки!

— Чого?

— Та ходім! Тобі не знати чого, а хо-
дім! Та роби, — каже, — те, що я тобі
скажу. Буде добре тобі й мені.

От пішли. Ходять понад річкою. Коли
дивляться — а цар уже йде з дочкою.
Котик і каже:

— Пане мій милюй, пане мій любий,
скидай сорочку та скакай у воду і кричи:
рятуйте, хто в Бога вірує!

Він скинув сорочку з себе, скочив у воду та й кричить щосили:

— Рятуйте, хто в Бога вірує!

Цар і почув.

5.

А кіт підбігає до царя та й каже:

— То пана Запічника розбійники обідрали та й у воду вкинули. Не дай йому загинути!

— Ой, лишенько! — каже царівна, — це того пана Запічника, що нам кріликів у дарунок присилав?

— Того самого! — каже кіт.

Цар зараз гукнув... Тут позбігалося народу, рибалок. Невід закинули і витягли. Царівна просить у батька:

— Візьміть, — каже, — тату, пана Запічника в палату, адже він такий добрий і кріликів нам присилав!

Цар уяв. його. Одягли, причепурили... От царівні він так уподобався, що й поженили їх за якийсь там час.

І панові добре, і котикові добре.

Запитання: Як котик помог своєму панові?

78. Казочка про свинку й вовка.

Збудувала собі свинка хатку з цегли, і не боїться вовка. Дуже вовк зажурився. Він був голобдний, а свинка смачненька.

От він і каже:

— Будьмо, свиночко, товаришами. Я тебе їсти не буду. Ось ходім завтра разом по

кавуни. Там у Павлусевім городі такі смачні, такі добрі кавуни. Я прийду по тебе в шостій годині вранці.

— Добре! — каже свинка.

На другий день свинка встала в п'ятій годині, пі-

шла до Павлусевого городу, наїлася кавунів і ще принесла собі на обід повний кошик.

Аж приходить вовк:

— Відчини, свиночко!

— Не відчиню! — каже свинка.

— А ми ж разом мали йти по кавуни.

— А я вже була, наїлася, ще й повний кіш на обід принесла.

Облизався голодний вовк.

— Я знаю, де є смачні яблучка, — каже він. — Там у Петруся в саду. Завтра прийду по тебе в п'ятій годині вранці.

— Добре! — каже свинка.

Другого дня свинка встала ще раніше, побігла до Петруся в сад і єсть яблука. Ще добре не наїлася, аж під яблуню приходить вовк:

— Добрій день, свиночко! Чи добрі яблучка? — питает вовк.

— Покуштуй, — і кинула одно яблуко далеко-далеко. Вовк побіг за яблучком, а свинка скоренько додому.

А голодний вовк приходить і каже:

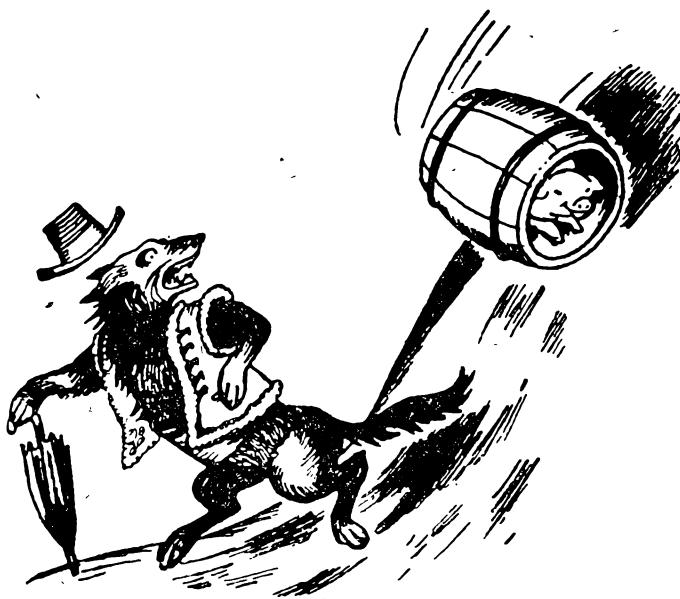
— Свиночко, а може б ми завтра разом пішли на ярмарок? Прийду по тебе по обіді.

— Добре! — каже свинка.

Другого дня свинка встала рано, пішла на ярмарок, накупила всього, наїлася ласощів і йде додому.

Вийшла вона на гору, аж дивиться, а під гору йде вовк. Свинка дуже злякалася. Поглянула сюди-туди, — аж бачить, лежить перевернена порожня бочка.

Свинка скік у бочку. А бочка як почне котитися з гори! А вовк як побачив, що бочка сама котиться, як злякається та як дремене до лісу!

А свинка скотилася з гори, вилізла з бочки і бігом до хатки.

Аж приходить вовк.

— Відчини, свиночко, підемо на ярмарок.

— Я вже була! — каже свинка.

— Я теж вибрався був іти на ярмарок, — каже вовк. — Та як прийшов під

гору, а з гори щось бубонить. Я так злякався, що й досі в мене серце б'ється.

А свинка як почне сміятися:

— Оце знай, вовчику-братіку, що то я тебе так налякала. Я в бочці сиділа і з гори котилася.

Соромно зробилося вовкові, що свинка його перехитрила. Зігнувся, спустив вуха і пішов у ліс. І до нашої свинки вже більше не приходив.

Завдання: Переповіжте своїми словами, як свинка тричі перехитрила вовка.

79. Гриб.

Що за лицар це такий?

Гриб, боярин молодий!

Громи били, не вцілили.

Вітер дув, не зігнув.

Падав дощ, ще й на ніс,

а він ріс, а він ріс!

Ей, та й гриб це був, го-го!

Вже нема таких давно!

Хоч слимак та хробак його гриз,

навіть лис заглядав,

все він зніс —

далі ріс, далі ріс.

Не вступався ні на крок.
От такий то був грибок.
Чи йшов пан, чи Іван, не згинався!
Все сміявся, звеселяв цілий ліс,
і все ріс, і все ріс.

Ріс і міру перебрав,
легко в око всім впадав.
Тож рубач оце, бач,
підглядів — підпилив, підрубав,
взяв на віз і повіз.

Тож ставайте, діти, ю німо
гриба того пом'янімо,
бо що варта була б наша
чи то юшка, чи то каша,
коли б не гриб.

80. Підкова.

1.

Іхав батько з сином верхи кіньми.
Коли бачить батько — лежить на дорозі
підкова. Він каже синові:
— Злізь, сину, та візьми цю підкову..
А син відказує:

— Чого я буду злазити! Нехай там собі лежить! Не варто для такої дрібниці заходитися.

Тоді батько зліз сам, підняв підкову та й сховав її в торбину.

Приїхали до міста. Батько пішов за своїми справами, син за своїми. Батько пішов до крамаря, що торгувє старим заліззям, і продав йому знайдену підкову: Побачив у перекупки черешні: такі свіжі та червоні! Купив черешень за ті гроші, що за підкову дістав.

2.

Вертаються вони додому. Батько іх в попереду. Кинув нишком кілька чéрешеньок на землю Син побачив і крикнув:

— Дивіться, тату! Хтось розсипав чéрешні. Злізу та підійму.

— Ет, що там, дрібниця! — каже батько.

— Ні, я злізу, — промовив син, — бо гарні чéрешеньки.

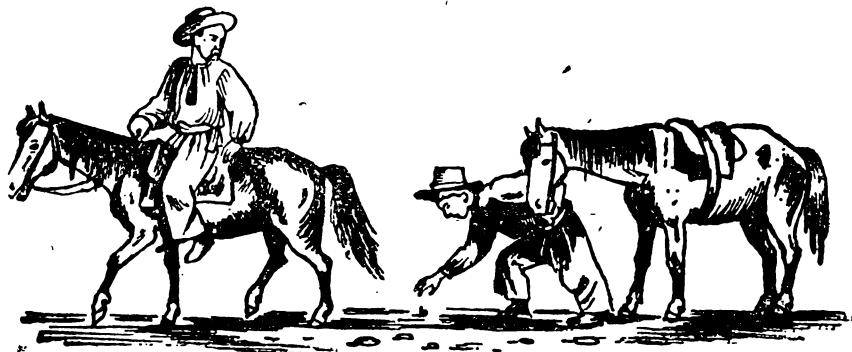
Зліз, підняв іх і з'їв. За якийсь час батько знову кинув кілька чéрешень. Син

знову зліз за ними. Він дуже хотів пiti, і черешні гасили його спрагу.*

— І хочеться тобі заходитися? — каже батько.

— Та шкода, що такі гарні черешні марно лежать на дорозі. І хто то їх розгубив?

А батько тільки всміхається.

Але як син злазив за останніми черешеньками, батько сказав йому, як то воно було, та й додав:

— Бачиш, сину. Ти не хотів раз потурбуватися а тепер скільки разів злазив!

Запитання: Як батько відучив сина від ледарства?

81. Лист Ірки до бабусі.

Бабочко моя Кохана!

Пишу листок вже від рана, бо дуже важний. Вчора, десь коло обіда прийшов до нас від сусіда котичок малий.

Певно дуже хотів істи. Вже готовивсь на стіл лісти мені по руках. А я мисочку взяла, молочка йому дала. Муркотів, аж страх.

Але тепер клопіт маю, бо вже і сама не знаю, де він буде спати. У старому капелюсі було б тепло, мов у пусі, та ніде дістати.

Але я, Бабусю, знаю, що у Твоїй скрині з краю, в тій коло дверей, що для всяких речей служить, лежить вже віддавна дуже — капелюх старий.

В нім Ти всякі платки мала. Та раз якось Ти їх дала для моїх ляльок. Капелюх вже ні до чого, бо — чи тямиш, дня дощового він десь замок.

Подаруй, прошу я дуже. Він для котика послужить, хочби в нім була і лірка

Покладу там кицю спати. Буду її колисати, як засвітить ввечір зірка.

Будь здорова,
Твоя Ірка.

Завдання: Напиши лист до мами про те, як учишся в школі.

Напиши лист до товариша про те, як ти бавишся!

82. Розмова дерев.

Хвалився могутній дуб:

— Я найкращий у всьому лісі! Гілля в мене міцне та широке. Листя густе, що й дощу не пропустить. А стовбур який здоровенний! Двоє людей його руками не обхоплять. Мене люди шанують найбільше.

— Неправда дубе, — каже сосна.
— Я найкраща в лісі. Твоє листя в осени осипається. А я завжди зелена — і взимі і вліті. Мене люди шанують найбільше.

— Ні-ні-ні! — шелестить зелена береза.

— Подивітесь, яка я струнка та білокора. Хто побачить, всякий скаже: „Гляньте, яка гарна берізка!”

— Не сваріться, не сваріться, — зашумів їм вітер. — Усі вас шанують. Усі ви гарні: і дуб, і сосна, і береза.

Запитання: Які лісові дерева знаєте?

83. Чудасія.

Ой, ти, дядьку Мусію,
чи ти бачив чудасію?

На городі кобила
поросята водила.

Поросята пихтіли,
вони їсти хотіли.

Вони їсти хотіли
та й знялися — полетіли

Та й знялися, полетіли,
та й на дубочку сіли.

Та й на дубочку сіли,
та всі груші поїли.

Народна нісенітниця.

Пояснення: пихтіти — сопіти.

84. Горобчик.

Горобець на вулиці
плигає та крутиться.
Сів він під віконечко,
ой, яка теплінь!
Добре гріє сонечко.
— Цвінь - цвірінь - цвірінь!

85. Гра.

Біля ґанку всі зібрались, на травиці
разом грались, а тоді посперечались.

Каже Іця: „В мене є тепер рушниця. Як
ліду я на війну, полк ворожий розжено“

Каже Тосик: „Є рушниця? Що рушниця! В мене коник — наче птиця. От як сяду на коня, просто в бій полину я. З гострим списом у руці, а на списі — прапорці. Буду бити ворогів, як колись Хмельницький бив“.

Каже Данко: „Що ти вб'єш? Кінь спіткнеться — ти впадеш. От у мене є гар-

мата, що купив сьогодні тато. Як я стрельну з неї — бух! Ворогів поб'ю, як мух“

Каже Ігор: „Ти й стрілять не вмієш так. От у мене є літак. Як почну згорі стріляти, буду ворога влучати“.

Каже Оля: „Ми вам будем помагати, будем ранених збирати. Будемо при війську сестри“.

Тут сказав найстарший Вово: „Як війна
пічнеться знову, кожен має в лаву стати,
Рідний Край обороняти. І з гармат і з лі-
таків битимемо ворогів“.

Іця, Ігор, Оля й Тосик враз сказали:
„Сварки досить“! Посідали на траву і взя-
лись за гру нову.

Запитання: Як бавилися діти біля ганку?
Через що вони посперечалися?
Як погодив усіх Вово?

86. Малий козак.

Станув Ромчик на столі
і казає отак:

— „Мамо, буду я колись
хоробрий козак.

„Зберу хлопців з сімдесят —
сотник буду я,
і на конях вороних
гей, на бій в поля!

„Шабельками мах та мах!
Крикнемо: „Гурра!“
Не скінчив бідненький він —
упав із стола.

Вже хотів з плачу кричати,
бо плаксивий був,
але він собі козак
про те не забув.

87. Івась.

Зібрав Івась дітей гурток і ніби їх муштрує.

— Стій! Вправо! Вліво! Раз-два-три!
Вже військо машерує.

Марійка теж стоїть в ряді. Івась гукає грізно:

— Чому не слухаєш мене? Виходиш з місця пізно! За кару станеш у куті

будеш вартувати, а з місця ані руш
мені хоч би й гукала мати!

І на Петра Івась гримить, що не три-
має кроку. Погрожує:

— За те тобі служити ще півроку!

Так кожному Івась умів якусь припнути
латку. А батько збоку приглядавсь і каже
наостатку:

— Івасику! А ти уже на завтра все навчився?...

Івась здригнувся, меч пустив і — ввесь почервонівся.

Запитання: Як бавився Івась з дітьми?
Чого він засоромився?

88. Вишеньки.

Поблизукоють черешеньки
в листі зелененькім.
Черешеньки ваблять очі
діточкам маленьким.

Дівчаточко й хлоп'яточко
під деревцем скачуть.
Простягають рученята,
та мало не плачуть.

Раді б вони вишню з'їсти,
та високо лізти.

Раді би її зірвати,
та годі дістати.

— „Ой, вишеньки-черешеньки
червоні!, спілі,
чого ж бо ви так високо
виросли на гіллі?“

— Ой, того ми так високо
виросли на гіллі, —
як би зросли низесе́нько,
чи то ж би доспіли?“

Загадка:

*Сонце гріє угорі,
в поле вийшли косарі,
вишня в саду дозріває —
коли ж воно так бувae?*

89. Яблуня.

Росла в саду яблуня. Прийшла весна. Яблуня вкрилася зеленими листочками. І кажуть вони яблуні: „Ми всьому дереву краса!“

Усміхнулась яблуня й каже: „Поживемо — побачимо“

Прийшов час, і яблуня вкрилася блідорожевими запашними цвітами. В'ються бджілки навколо цвіточок, милуються люди гарними цвітами. І кажуть цвіти до яблуні: „Ми всьому дереву краса“

Усміхнулась яблуня й каже: „Поживемо — побачимо“.

Незабаром зів'яв цвіт, і з'явилася зав'язь. Прийшло літо, настала осінь. На яблуні красувались великі червонообокі яблука.

„От моя краса! — сказала яблуня. — Із насіння, що в яблуках, виростуть нові яблуні, мені на зміну“. Хвалять і люди соковиті, солодкі яблука.

Запитання: Які садові дерева знаете?

Як гарно у нашому краю!

90. Кого я люблю?

Люблю батька, люблю маму,
люблю всю родину,
люблю село своє рідне
і всю Україну.

Нема в цілім світі друга,
як батько і мати,
та милішої над рідну
я не знайду хати.

Завдання: Напишіть, що бачите на образку!

91. Село.

Які гарні наші села! Одні простяглися на рівнині, інші в ярах, а деякі розкинулися в гірських долинах, а то й по горах. Крізь одні з них журчить потічок, або шумить річка, а в деяких виблискуює вода у ставку. Над водою туркотить млин. Вздовж і впоперек села тягнуться дороги. Дорогами ходять люди в поле, в інші села, чи до міста.

Білі хати, покриті стріхою, черепицею, чи бляхою, весело визирають з-поміж зелених садів. Посеред села стоять найкращі будівлі, церква, школа й народний дім. Сюди сходяться люди Богу молитися та разуму вчитися.

Селяни ходять коло землі, яка нас усіх годує. Бувають у селі й ремісники: шевці, кравці, ковалі, столярі, теслі — всі вони роблять свою роботу, без них селянам не обійтися, та й їм без селян не вижити!

За селом, ніби огорожа, синіє тихий непроглядний ліс. По другому боці села широкі поля — вліті збіжжям хвилюють

від вітру, взимі вкривають їх сніги, немов білою пеленою.

Які ж то гарні наші села і як же їх не любити!

Завдання: Опишіть ваше село.

92. Село в Україні.

Село і серце відпочине.

Село на нашій Україні, —
неначе писанка, село
зеленим гаєм поросло.

Цвітуть сади, біліють хати,
а на горі стоять палати,
неначе диво. А кругом
широколистій тополі,
а там і ліс, і ліс, і поле.
і сині гори над Дніпром.

Сам Бог витає над селом!

Цей вірш написав Тарас Шевченко.

Пояснення: витає — тут: перебуває.

93. Місто.

Дзенькіт, бренькіт, гамір, крик,
вози їдуть, авта гонять.
Раз-у-раз гуде з фабрик,
раз-у-раз трамваї дзвоняте.

А як вечір надійде
і заблісне світло всюди,
ясно в місті, як удень,
як вдень, снуються люди.

Завдання: Напиши, як виглядає наше місто.

94. Заснування Києва.

1.

Діялося це дуже давно, коли святі апостоли порозходилися по різних краях проповідувати Христову віру.

В тих давніх часах прийшов над ріку
Дніпро святий апостол Андрій.

Він станув над берегом' ріки під горами
і промовив до своїх учнів:

— Чи бачите ці гори? На цих горах
таче місто, і буде в нім багато церков.

І вийшов на гори, поблагословив їх,
поставив там хрест і помолився Богу.

2.

Минуло багато літ. Прийшли в ці сто-
рони брати, а найстарший із них звався
Кий.

На горах, над рікою Дніпром, засну-
вали вони велике місто й назвали його
від найстаршого брата: Київ.

Це місто є й донині. Воно найбільше
й найкраще місто в цілій Україні.

Запитання: Хто поблагословив київські гори?

Хто заснував Київ?

Які знаєш інші українські міста?

95. Україна.

Україна — славна й чудова земля,
широкими чистими річками поперерізувана,
нивами мережана.

А височенні гори від півдня стоять,
немов сторожі, в лбодовий панцер закуті.

А здалеку синє море грає, мов запро-
шує до себе:

— Ходіть, мої рідні, ходіть! Колись
Ваші предки, запорожці, гуляли по моїх
хвилях, погуляйте й ви! Сумно мені за
вами, за вашою милозвучною піснею, за
вашими казками.

А до моря вливається Дніпро, найбільша ріка в Україні.

Над Дніпром на горах блищить золотоверхий Київ, а там міста та села по ярах і балках, а там степи шумлять, хвилюють, колихаються, пахнуть...

А на степах стоять могили, які в тиху ніч оповідають собі про давні криваві

часи, як наші славні предки свої буйші голови клали, щоб боронити від ворогів рідну землю й волю.

Запитання: Що знаєш про Україну?

Приказка: Де рідний край, там і під ялиною рай.

96. До рідного краю.

Гори сині, ріки чисті,
ниви рівні, колосисті,
чи у щасті, чи в недолі
не забуду вас ніколи.

Завтра, так же, як і нині,
дома, як і на чужині,
рідний краю, рідні люди,
я люблю вас все і всюди.

97. Гарно в світі.

Петрусь і Ганнуся
ще досі ніколи
в світ не виїздили.
Тепер йдуть в поле.

Тепер йдуть в поле
в день погідний вліті,
з дива їм не сходить,
як скрізь гарно в світі:

Ось там попід стріху схovalася хата,
край хати старенька липа росохата.

А там білі вівці Бровко заганяє,
ірже қарий коник, гривою стрясяє.

Женці із серпами ідуть жати в поле,
іде пастух босий, стерня ноги коле.

На ріці млиночок весело гуркоче,
а ковалъ у кузні дзенькає охоче.

В полі, у садочку, скрізь пісня лунає, —
сивий дід здалека в село шкандибає.

Ідуть діти в поле
в день погідний вліті,
з дива їм не сходить,
як скрізь гарно в світі.

РОЗГАДКИ ЗАГАДОК.

Загадка: Розгадка:

- на ст. 7 грім;
 - " " 32 осінь;
 - " " 36 хліб, стерня, млин;
 - " " 40 морква;
 - " " 41 гарбуз, соняшник;
 - " " 59 зима і мороз;
 - " " 74 піч; цю загадку написав Леонід Глібів
 - " " 76 бджола;
 - " " 87 весна;
 - " " 95 книжка; написав Леонід Глібів
 - " " 108 півень;
 - " " 119 сонце;
 - " " 122 метелик;
 - " " 143 літо.
-

26.	Горобець	45
27.	Вовк і коні	45
28.	Қабан під дубом	47
29.	Заєць і жаби — за Езопом	48
30.	Білка	48
31.	Лебідь, щука й рак — за Л. Глібовим	49
32.	*Лис і ворона — П. Свого	52
33.	Про двох цапків — М. Коцюбинського	53
34.	Дві кізочки — М. Коцюбинського	54
35.	Подорожній собаки — Л. Глібова	55
36.	*Дід і камінь — П. Свого	56

Зима прийшла.

37.	*Зима прийшла — О. Олеся	57
38.	Зима — О. Білоусенка й Неводовського	58
39.	*Сипле сніг — І. Франка	60
40.	Розмова	60
41.	*Ялинка — О. Олеся	61
42.	Різдво	63
43.	Заблукався — переклад з німецької мови	65
44.	Новий Рік	67
45.	*Сирота — Ю. Шкрумеляка	68
46.	*Пташка просить	71
47.	*Зимова пісенька — Л. Глібова	72
48.	*До школи	74
49.	Ласа мишка	75
50.	*Польовий коник і бджола — П. Свого	75
51.	Қазка про діда Мороза	77
52.	*Лісовий трусик — О. Олеся	81
53.	Вовк і кіт — Л. Глібова	82

А вже весна, а вже красна.

54.	*Зима і весна — С. Черкасенка	85
55.	*Веснянка — Л. Глібова	86
56.	Місяці	87
57.	*Бузьки	88
58.	Повільний бузько	89
59.	*Христос воскрес! — Л. Глібова	92

60. *На Великдень — <i>T. Шевченка</i>	93
61. Тарас Шевченко	94
62. *Над водою — <i>T. Шевченка</i>	96
63. Любов додає сили — <i>переклад з німецької мови</i>	96
64. Лисичка й журавель	97
65. *Зайчик	99
66. Сварка	100
67. Дідова коза — <i>народна казка</i>	104
68. Відважний півень	106
69. *Війна муравлів з жучками — <i>E. Козака</i>	108
70. Дятль	109
71. Клаптик паперу — <i>переклад з німецької мови</i>	110
72. Казка про зозулю	Г10
73. Як півень лиса перехитрив	115

Тепле літо настає,..

74. *Схід сонця — <i>T. Шевченка</i>	118
75. Три братіки	119
76. Безпечний рак	122
77. Котик	124
78. Казочка про свинку й вовка — <i>I. Шумовської</i>	128
79. *Гриб — <i>E. Козака</i>	131
80. Підкова	132
81. Лист Ірки до бабусі — <i>O. Патроник</i>	135
82. Розмова дерев	136
83. *Чудасія — <i>народна нісенітнія</i>	137
84. *Горобчик	138
85. Гра — <i>I. Котляра</i>	138
86. *Малий козак — <i>O. Левченка</i>	140
87. Івась	141
88. *Вишеньки — <i>L. Українки</i>	142
89. Яблуня	143

Як гарно у нашому краю!

90. *Кого я люблю?	145
91. Село	146
92. *Село в Україні — <i>T. Шевченка</i>	147
93. *Місто — <i>P. Купчинського</i>	148

94. Заснування Києва	149
95. Україна	150
96. *До рідного краю	152
97. *Гарно в світі — A. Лотоцького	153
Розгадки загадок	155

Ілюстрації в тексті E. Козака.

Обкладинка М. Левицького.

ЦІНА 12 НІМЕЦЬКИХ МАРОК

Дорожче продавати ЗАБОРОНЕНО